

GHEORGHE JURMA

**NICOLAE IORGA
ȘI BANATUL**

EDITURA TIM

J-72 J.

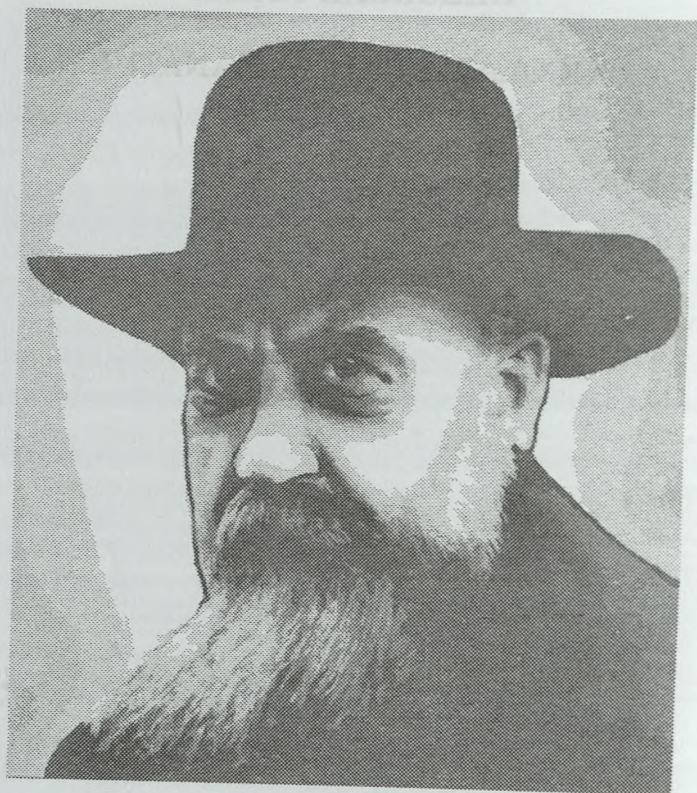
16.05.2011

31.08.2011

GHEORGHE JURMA

NICOLAE IORGA ȘI BANATUL

NICOLAE IORGA (1871-1943)

NICOLAE IORGA (1871-1940)

GHEORGHE JURMA

MUSEUL BANATULUI MONTAN
REȘIȚA

NICOLAE IORGA ȘI BANATUL

EDITURA TIM
Reșița, 2010

Editor:
MUZEUL BANATULUI MONTAN
REȘIȚA

Biblioteca Județeană "Paul Iorgovici"
Reșița Str. P. Iorgovici Nr. 50
Nr. Inv. ....

070592 / 10

© Editura TIM Reșița
Aleea Pinilor nr. 1
tel. 0255210943; 0740067368
e-mail: ghejurma@yahoo.com

ISBN 978-973-696-190-8

NICOLAE IORGA ȘI BANATUL

Nicolae Iorga vizitase prima oară Banatul în toamna lui 1905. Călătoria e relatată cu amănunte în cartea sa *Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească*, publicată un an mai târziu.¹ Istoricul venea din Ardeal și avea să poposească la Arad apoi la Timișoara, spre a urca pe urmă la Lugoj și Caransebeș.² Notează tot ce i se pare demn de atenție. La ieșirea din Timișoara este impresionat de șesul cel mare, „pământ de belșug pașnic”.³ Trecând prin Giroda, Remetea, Izvin, călătorul reține specificul așezărilor bănățene: „Șoseaua, foarte lată, e singurul drum mare al satului. Casele o mărginesc toate, ceea ce dă o desfășurare, un front mult mai lung. Tipul clădirilor nu se deosebește mult de acela pe care l-au adus șvabii din Germania lor sudică, și pe care l-au primit și sîrbii. Casa albă, cu două ferești spre stradă, înzestrate cu obloane colorate, se razimă pe un cerdac de lemn sau pe stâlpi de zid. Împrejmuirea e numai rareori de împletituri, de obicei curtea e închisă cu uluci de lemn sau chiar de zid, care în unele sate e văpsit bătător la ochi în tricolorul neamului.

¹ N. Iorga, *Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească*, vol. I, București, Minerva, 1906.

² Cf. cap. XIX, *Aradul și împrejurimile*, cap. XX *Banatul de sus*; cap. XXI. *În Banatul de jos*; cap. XXII *Cu trenul prin Banat și mijlocul Ardealului*.

³ *Neamul românesc ...*, p. 666.

În astfel de colori sînt vâpsite uneori și marginile dinlăuntru ale fereștrilor. Totul arată multă bunăstare, cunoștința unei culturi mai înnaintate și priceperea ce trebuie pentru a o imita. Astfel de sate se întîlnesc numai foarte rar prin alte locuri și numai în cîte un colț fericit din celelalte ținuturi românesci se mai vede atîta rînduială bună ca aice.⁴ Istoricul și scriitorul Iorga se arăta interesat de fapte de viață, de cultură și – cum scria o gazetă locală – „pretutindeni a căutat să studieze documente referitoare la trecutul poporului nostru.”⁵ La Caransebeș îl rețin străzile, piața, cimitirul, seminarul, librăria românească și tipografia de pe lîngă episcopie: „De la librăria d-lui Simtîon din Arad nu mai este alta românească pînă la aceea care funcționează pe lîngă episcopia Caransebeșului. În tipografia ei se tipărește, sub conducerea d-lui Enea Hodoș, care a strîns atîtea frumoase cîntece bănațene, o bibliotecă pentru popor, «Biblioteca noastră», care dă alegeri din scriitori români și cîte un studiu ca ale d-lor Drăgălina și Bălan care privesc îndeosebi viața românilor din Banat.”⁶ Călătoria din noiembrie 1905 sau cele ce vor urma, ca și prezența în lume a savantului Iorga sau capacitățile sale recunoscute în România și în alte țări, se bucură de atenție, de aprecieri superlative în presa bănațeană a timpului.⁷

⁴ *Idem*, pp 666- 667

⁵ *Renașterea*, I (1905), nr. 1 (6/ 19 noiembrie), p. 4. Gazeta regretă însă timpul scurt petrecut aici: „dar prea puțin timp a petrecut în mijlocul nostru, pentru ca să ne cunoască, căci a sosit joi sara și deja sîmbătă dimineața a părăsit Caransebeșul, plecînd la București. Dl Iorga, deși om încă tînăr a îmbogățit literatura noastră cu multe opuri de mare valoare.”

⁶ *Neamul românesc...*, p. 688

⁷ Chiar însemnările din volumul dedicat Neamului românesc sînt imediat semnalate de *Foaia diecezană: Spre Caransebeș - Caransebeșul*, în FD, XXI, nr.13/1906, p. 5. O sinteză a relațiilor

La rîndul lor, bănăţenii l-au vizitat pe Iorga în 1906, cu ocazia mării expoziţii organizate la Bucureşti şi savantul le-a dat cărţi. „Le-or mai fi avînd azi prin satele bănăţene, volumele răzleţe, cu copertă albă, din studiile şi documentele mele?”⁸ avea să se întrebe peste 17 ani în gazeta bocşeană *Drum nou*. Răspunsul nu putea fi, desigur, decît pozitiv, căci marele învăţat s-a bucurat de o permanentă şi largă preţuire pe aceste plaiuri. Ca şi revista sa *Neamul românesc*, de altfel, care, în primul deceniu al secolului nostru, a servit, alături de alte publicaţii – între ele *Sămănătorul* – care se aduceau din România mare peste voia autorităţilor austro-ungare – cauza luptei naţionale. În 1908, gazeta *Progresul* din Oraviţa muştra locuitorii Văii Almăjului că „nu sînt abonaţi la escelenta revistă «Neamul românesc» nici pe jumătate cîţi sînt bunăoară numai în Oraviţa singură.”⁹ Dar publicaţiile bănăţene notează apariţia unor cărţi de N. Iorga şi îndeamnă la cumpărarea lor. *Foaia diecezană*, semnalînd apariţia la Vălenii de Munte a *Istoriei bisericii române*, conchide: „Să grăbim şi să ne cumpărăm cu toţii de mult dorita Istorie a sfintei noastre biserici româneşti, pe care dl. Iorga singur ni-o ştie spune în cel mai admirabil şi desăvîrşit chip.”¹⁰ Aceeaşi gazetă a Episcopiei caran-

de care ne ocupăm realizează Al. Bîrsescu în studiul *Nicolae Iorga călător în Banat*, publicat în *Banatica* (Reşiţa), I, 1971, p. 373- 382, o îmbogăţire a unui anterior articol *Nicolae Iorga călător prin Caraş (Flamura)*, Reşiţa, XVII, nr. 1881/ 29 nov. 1970).

⁸ N. Iorga, *Bănăţenii de ieri*, în *Drum nou*, I (1923), nr. 2 (8 iulie).

⁹ *Progresul*, nr. 22/ 1908.

¹⁰ *Foaia diecezană*, XXV (1909), nr. 8 (22 februarie), p. 8. În aceeaşi publicaţie, ceva mai tîrziu, la apariţia unui volum scos de Iorga la Vălenii de Munte, cu „vechi cuvîntări de înmormîntare şi pomenire cu note explicative“, se conchide în

sebeșene transmite adesea informații despre acțiunile și opera lui Nicolae Iorga. Ecoul pe care-l stîrnea la început de secol XX istoricul și patriotul Nicolae Iorga poate fi cuantificat din simpla precizare cu privire la cea de-a patra șezătoare literară din anul 1911: „Tînărul și entuziastul poet scriitor dl prof. *Vasile Loichița* ne-a dat probe despre talentul Dsale de a da scrisului românesc o formă atît de dulce și plăcută. El ne-a prezentat ochilor noștri sufletești mișcarea literară modernă a ultimului deceniu. La amintirea numelui dlui *Nicolae Iorga* lumea a izbucnit în tunete de aplauze.”¹¹ De altfel, toate manifestările istoricului – călătorii, conferințe, cărți etc. – sînt urmărite cu interes, denotînd un veritabil cult. Spre exemplu, gazeta *Solia Graniței*, din același oraș Caransebeș, prezenta detaliat comunicarea susținută de N. Iorga la Academia Română, în iunie 1914, cu privire la *Legăturile Veneției cu Ștefan cel Mare*.¹²

După Unirea Transilvaniei cu România, Iorga revine în cîteva rînduri în Banat. O impresionantă întîlnire are loc în 1922 la Caransebeș. De astă dată istoricul sosește cu automobilul pe Valea Bistrei.¹³ În 16 iulie – era duminică – pe la orele 5 după amiază – Iorga susține, în fața unui numeros și entuziast public, o conferință despre „Sămănătorism” și alte

---

același sens: „Prin conținutul ei moralizator cartea aceasta merită cea mai largă răspîndire și din ea învățătorii de religie și limba română pot face lectură minunată cu elevii lor.” (*FD*, 38/20 sept. 1909, p.5)

¹¹ *Foaia diecezană*, XXVI (1911), nr. 13, 27 martie/9 apr., p. 3.

¹² *Solia Graniței*, I (1914), nr. 13, 28 iunie n. 1914, p. 2-3. Cîteva extrase din unele gazete caransebeșene există în Momente din istoria tiparului românesc la Caransebeș, 1985, p. 19.

¹³ *Făclia*, I (1922), nr. 14 (23 iulie).

probleme ale vremii. „Sala de gimnastică a liceului [Traian Doda] a fost de astădată prea mică ca să poată încăpea mulțimea ce s-a adunat ca să audă cuvîntul fermecat al celui mai învățat român. Intelectuali, meseriași, țărani și muncitori, o mulțime de țărani din satele vecine în frunte cu preoții și învățătorii au venit să se adape din izvorul nesecat al iubirii de neam. Cămașa românească a voinicilor călușeri din Obreja și costumul național al coriștilor dădea salei aspectul unei mărețe zile de sărbătoare (...) Dl. Iorga a vorbit mai bine de un ceas: Lumea îngrămădită unii într-alții în sală, pe la uși și ferestri a uitat căldura înăbușitoare, a uitat totul. Într-o însuflețire a ascultat graiul fermecat al marelui învățat. Și a fost demnă de văzut această însuflețire manifestată de mulțimea țăranilor și sinceritatea și simplitatea sa.“¹⁴ Gazeta locală *Făclia* publică pe primele două pagini „Conferența domnului profesor Nicolae Iorga ținută la Caransebeș în 16 iulie 1922“, rezumată de I. Penția (același text îl publică și *Foaia diecezană*), precum și un amplu reportaj al întâlnirii. Merită a fi reținută din textul amintit această precizare: „Cum să faci însă istoria românilor, cînd nu cunoști locul pe care s-a dat? Și atunci am plecat cu căruța să văd țara, și, am cutreierat-o toată. Întîiu vechiul Regat, apoi Ardealul de care prin dulci legături am rămas legat pe viață.“¹⁵ La Caransebeș sosise cu automobilul, pe Valea Bistrei, însoțit de prieteni, fiind invitat „de către fruntașii vieții noastre culturale“. A fost găzduit de P.S. Dr. Iosif Traian Badescu, episcopul Caransebeșului. „Duminică înainte de amiază a vizitat instituțiunile orașului și a luat parte la Sf. Liturghie în biserica catedrală. La prînz a fost oaspetele Prea Sfinției Sale

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ *Ibidem.*

Dlui episcop împreună cu prietenii Dsale și câțiva fruntași ai vieții culturale din loc.¹⁶

Vizitele marelui patriot în Ardeal (încă din 1898) și Banat (din 1905 încoace) își aveau temei în lupta sa perseverentă pentru unitatea națională a românilor. Prezența sa în aceste ținuturi – în ciuda tuturor șicanelor autorităților austro-ungare – a avut un puternic efect mobilizator, cuvintele înaripate ale militantului pentru solidaritate națională cucerind azeziunea miilor de locuitori care au ținut să-l asculte. În același timp aceste contacte au influențat categoric destinul și opera savantului, așa cum însuși biograful său Barbu Theodorescu o remarcă: „Oriunde se desfășura o manifestație culturală sau i se indica valori documentare istorice pe melagurile transilvănene apărea impunătoare și măreața sa figură. Prietenii cele mai trainice, acolo le-a făcut; paginile cele mai vibrante *pentru ei* le-a scris; drumurile cele mai bătătorite *acolo* au fost; clipele cele mai înălțătoare *acolo* le-a trăit; scrisul său *acolo* a avut cei mai mulți adepți, mai multă încredere și eficiență. În „țară“, unde lua cuvântul, vorbea despre suferința milenară a fraților neliberi. Pe ei i-a purtat prin faptă, vorbă, scris prin sate și târguri, în liceele și Universitățile noastre.”¹⁷ Afirmația tranșantă a lui Nicolae Balotă cum că „Iorga s-a descoperit pe sine în Transilvania”¹⁸ pare deci îndreptățită. Legăturile despre care scriem aici sînt doveditoare.

Cum arătam, în vara lui 1922 Iorga a vizitat Caransebeșul, după care s-a deplasat la Arad. În același

¹⁶ *Ibidem*

¹⁷ Barbu Theodorescu, *Nicolae Iorga*, Editura Tineretului, 1968, col. „Oameni de seamă”, p. 208.

¹⁸ Nicolae Balotă, *N. Iorga despre ardeleni*, în *Tribuna*, XV (1971), nr. 16.(22 aprilie).

an mai fusese la Timișoara, unde ținuse două conferințe (1 mai) și petrecuse o „zi de neuitat“ la Lugoj (2 mai). „Copiii înșirați pe stradă atâtea flori de acopăr calea.“¹⁹ notează autorul despre această deosebită manifestație al cărei organizator entuziast era compozitorul Ion Vidu care-l și conduce pînă la Caransebeș. Un nou scurt popas la Caransebeș îl va face la 8 noiembrie²⁰ cînd venea să conferențieze la Lugoj: „Invitat de soc. culturală «Nicolae Iorga», de curînd înființată în Lugoj, a venit aci în ziua de Sf. Dumitru și în fața unui public numeros a vorbit despre arta veche românească. La gară a fost primit cu multă dragoste, cu flori și drapele de către elevii tuturor școalelor și o mulțime de lume românească din Lugoj și jur.“²¹

În această perioadă, Iorga colaborează la presa bănățeană. Astfel pentru gazeta caransebeșeană *Făclia* scrie un articol special (pentru *Făclia* și pentru Caransebeș, în semn de dragoste), *Prin cultură*, subliniind ideea unității românești prin educație și cultură:

„În nația noastră românească după desăvîrșirea unirii naționale s-au constatat și greșeli, care se puteau evita, s-au înrăit deosebiri care de multe ori ori fac pe frate a se uita cu dușmănie la fratele său.

E atîta vina oamenilor? Eu zic: nu, ci mai ales a împrejurărilor.

¹⁹ Barbu Theodorescu, *Nicolae Iorga, bibliografie*, Editura științifică și enciclopedică, Editura Militară București, 1976, p. 81.

²⁰ *Cu flori și inimi iubitoare...*, în *Făclia*, I (1922), nr. 30 (12 noiembrie): „D-l profesor N. Iorga trecînd în ziua de 8 noiembrie a.c. prin Caransebeș tinerimea noastră de la diferite școli în frunte cu membrii societății de lectură «Nicolae Iorga» de la liceul «Traian Doda», precum și membrii Clubului didactic și numeroși intelectuali din Caransebeș au ținut să aducă de expresie prinosul lor de dragoste marelui dascăl și cărturar al neamului, întîmpinîndu-l la gară cu flori și inimi iubitoare...”

²¹ *Școala bănățeană*, I (1922), nr. 2 (15 noiembrie).

Și iată de ce: acești oameni toți n-au fost crescuți pentru această situație. Cine s-a găsit pe deplin întrînsa e un exemplar de tot rar, al cărui instinct suplinește pregătirea pe care n-a primit-o.

Să corectăm ce putem la cei de azi, dar mai ales să preparăm ce trebuie la cei de mîne.

Cu totul alt plan de educație le trebuie și în alt spirit decît s-a avut pînă acum în vechiul Regat ca și în provinciile alipite. Unitatea românească nu trebuie să le fie un adaus, ci o bază. De la existența și nevoia ei să plece orice învățămînt și orice îndreptare.

Generația noastră simte aceasta, și de aceea se îndreaptă prietenoasă, dar cu nerăbdătoare cereri, către oamenii de cultură de la cari singuri așteaptă asigurarea patriei.

Primit cu atîta căldură de bunii români ai Caransebeșului, de școlile – cu flori în mîină și credință în inimă –, mi-am explicat, peste slabele merite ce mi s-ar putea atribui, fiindcă am stat și eu pe frontul culturii naționale, unde stau azi să intru în rîndul veteranilor ei, prin această convingere că noi avem în mîini, pentru viitorul României și al românilor, toată sarcina și toată răspunderea.²²

Peste o jumătate de an va încredința cîteva vorbe gazetei lui Mihail Gașpar *Drum nou*, din Bocșa: *Bănățenii de ieri*²³, precum și cîteva poezii originale și traduceri.²⁴ De altminteri, legăturile lui Iorga cu Gașpar sînt mai vechi, datează din primul deceniu al secolului. Cîteva scrisori publicate de I. E. Torouțiu mărturisesc aceste relații, sincera admirație a lui Gașpar față de marele istoric. George C. Bogdan, editor al lui Gașpar

²² *Făclia*, I (1922). nr. 34 (10 dec.).

²³ *Drum nou*, I (1923), nr. 2 (8 iulie).

²⁴ Poezii originale: *Glosă* (nr. 20), *Pivelști* (21) și *Înainte* (25); traduceri din Longfellow (34 și 35), Froissart (35), Iovan Iovanovici (36), după un candidat anonim (37) și Rudyard Kipling (41).

și competent comentator al vieții și operei acestuia, ne încredințează: „...în 1906 vizitează Expoziția împreună cu un grup de bănațeni, cunoscându-l pe Nicolae Iorga și, începînd din 1908, ia parte la toate edițiile cursurilor de vară de la Vălenii de Munte, făcînd la întoarcere lungi excursii prin Moldova și Bucovina. Cunoașterea directă a realităților și a culturii românești și, îndeosebi, cunoașterea lui Iorga, de care îl va lega pînă la sfîrșitul vieții o afectuoasă prietenie, au însemnat pentru Mihail Gașpar lărgirea orizontului cultural, maturizarea gîndirii sale politice și artistice, integrarea în fluxul mișcării literare semănătoriste și adîncirea convingerii că strădaniile sale și ale celor de acasă erau urmărite cu căldură, că lupta pentru libertate trebuie să se identifice cu aceea pentru realizarea unității naționale.”²⁵ Încă în 1909, scriitorul bănațean trimisese pentru ziarul *Drapelul* din Lugoj o corespondență specială despre *cursurile de vară din Vălenii de Munte*.²⁶ În revista *Progresul*, de la Oravița, publică, de asemenea, în foileton, mai multe luni, cîteva „icoane răzlețe” despre *Vălenii de Munte și cursurile d-lui Nicolae Iorga*.²⁷ Influența lui Nicolae Iorga se resimte în opera lui Gașpar în preocuparea pentru trecutul istoric, în accentele ei sămănătoriste.

În 1923, după o călătorie în Franța, Iorga s-a oprit două zile la Timișoara și a vizitat comunele Becicherecul Mic, Pesac și Comloșu Mare, „unde a fost așteptat cu drag și primit călduros de către țărani”.²⁸

²⁵ George C. Bogdan și Doina Bogdan Dascălu, *Studiu introductiv la Mihail Gașpar, Fața vornicului Oană*, ediție îngrijită și studiu introductiv de ..., Editura Facla, 1974, p.8.

²⁶ Nr. 74/ 1909; apud G. C. Bogdan și Doina Bogdan Dascălu, *loc. cit.*, p. 16.

²⁷ *Progresul*, nr. 39-51/ 1909

²⁸ *Poporul românesc*, I (1923), nr. 7 (10 aprilie): „Le-a

Cîteva zile petrece la Timișoara și Lipova în 1925.

Impresiile din această epocă le fixează în primul rînd broșura *În părțile liberate, la 1923*. „Calea spre Poarta de Fier nu s-a schimbat întru nimic în cei așa de mulți ani de cînd nu am străbătut[-o] – notează scriitorul. Aceeași solemnă pace între înalții munți căptușiți cu întunerecul pădurilor. Rar cîte un drumetș în cale. Soarele scapătă încet către apus și mult înainte de a se fi ascuns după marginile zării el se pierde aici după culmi lăsînd răcoarea umbrelor să învăluie cărările.”²⁹ Autorul își redescoperă impresiile de altădată: „Dincolo de monumentul lui Hunyadi sîntem acum în Banat. Sate mai întinse, desigur mai bune. Ici și colo tipul de casă nu e cel, împrumutat, al coloniilor aduși de regimul austriac, ci acea veche formă tradițională pe care pînă aici numai foarte rar o descopereai în clădirile ce mărgenesc, pe terenul de aciuare al sașilor, drumul cel mare al țării. Și oamenii sînt alții, cu totul alții. Figuri rotunde cam speriate, de o spontaneitate aproape sălbatecă. În aceste trupuri vînjoase se zbat comori de energie. Sînt mașini de ofensivă umană gata oricînd să-și înceapă jocul. Și mă întreb, în ciuda îndoielilor istoricului și antropologului, dacă aici nu-și stau de fapt față în față cele două semînții: dacul aspru grămădit de muntele ultimei lui apărări, și, pîndindu-i la guri, pe teritoriul aproape curățit, prin două expediții, de barbarul băștinaș, italianul bronzat de soarele patriei lui”.³⁰ Evocarea de acum

---

vorbit frumos, a zis: Să fim mai cuminți, mai uniți și mai puternici; pentru aceasta avem lipsă de suflet și numai de suflet curat românesc.”

²⁹ N. Iorga, *Pagini alese din însemnările de călătorie prin Ardeal și Banat*, Editura Minerva, București, 1977, col. Biblioteca pentru toți, vol. II, p. 165.

³⁰ *Ibidem*, p. 166.

este cea a călătoriei din vara lui 1922. Merită reprodușă și evocarea întâlnirii cu obrejenii: „Dar mîndri sînt țărani din Obreja, de aproape, veniți ca să ne cunoaștem și să ne fotografiem împreună în amintirea acestei întâlniri! Ostașii din neam în neam să recunosc în zdrăvenia trupurilor și în scînteirea îndrăzneată a ochilor.”³¹ Față de însemnările mai vechi, textul acesta din 1923 e mai concis, mai acidulat parcă, o schiță, realitățile fiind tot mai mult sesizate prin ochiul omului politic, nemulțumit de noua așezare a lucrurilor după Unirea de la 1918, constatînd în mai multe locuri că „și aici, sîntem numai la începutul datoriei noastre.”

Cît privește Banatul, Nicolae Iorga remarcase în declarațiile sale și o problemă acută, amplu dezbătută, de altfel, în epocă: situația demografică, natalitatea scăzută a familiei bănățene. „La întrebarea unui amic – se scrie într-o gazetă –, dacă îi place acest pămînt, poporul și traiul românului bănățean, a răspuns întristat – «da, da, satele voastre sunt orașe. Poporul e muncitor, inteligent și bun. O jale mă cuprinde, cînd trebuie să vă spui că acest mîndru Banat se poate asemena unui cimitir foarte bogat și foarte bine îngrijit.»”³²

Așadar interesul lui Iorga se arată a fi multi-lateral și impresiile variate, fără însă a împinge de pe prim plan problemele culturale și istorice. „Istoria Banatului nu s-a scris pînă acum.”³³ Constatarea cercetătorului era exactă (în sensul absenței lucrării de sinteză, de largă viziune care să argumenteze dezvoltarea vieții autohtone de la daci pînă azi) și el se va strădui să îplinească și o astfel de istorie.

³¹ *Ibidem*, p. 168.

³² *Țărănimea*, I (1925), nr. 21 (15 noiembrie)

³³ N. Iorga, *Observații și probleme bănățene*, col. de studii și cercetări a Academiei Române, Monitorul oficial și imprimeriile statului, Imprimeria națională București, 1940, p.3.

Călătoriile din 1931 și 1939 îi facilitează cunoașterea deplină a teritoriului bănățean din Valea Almăjului pînă la Clisura Dunării și de la Oravița pînă la Băile Herculane.³⁴ Rezultate ale cercetării întreprinse în acești ani asupra istoriei și faptelor de cultură bănățene și dovadă a interesului nedeținut față de această zonă sînt volume și studii ca: *Observații și probleme bănățene*, *Arta românilor din Banatul muntos* (ambele tipărite în 1940), *Priveliști bănățene* etc. În prima carte citată, alături de sinteza istorică, sînt cuprinse în anexe importante documente, între care fragmente din *Cronica lui Nicolae Stoica de Hațeg*. Lucrarea protopopului Mehădiei fusese un important izvor și pentru istoricul Patriciu Dragalina încă la începutul secolului, dar publicarea ei integrală s-a produs abia de curînd. Despre „acest izvor de cea mai mare însemnătate” Iorga scrie admirativ susținînd că Nicolae Stoica „ar merita și un semn de amintire în Mehădia sa.”³⁵

Cum am încercat să evidențiem pînă acum, bănățenii au arătat, la rîndu-le, statornică prețuire uriașei personalități a lui Nicolae Iorga. Superlativul se înșiră pe firul timpului. Mărturie stau și azi păstrarea unor cărți și fotografii sau evocarea emoționantelor întîlniri de acum șase-șapte decenii. Într-un sat bănățean – la Bobda – am citit o carte poștală a lui N. Iorga adresată unui anume Micu Cărbăș care, voind să emigreze în România, îl întreba pe marele istoric în care provincie s-ar putea coloniza. Iată laconicul răspuns:

---

³⁴ Gh. C. Croitoru, *Profesorul Nicolae Iorga a vizitat Carașul*, în *Românul*, XIII (1939), nr. 4 (3 septembrie), p.1, însemnare pe care o redăm în anexă. Patru fotografii făcute atunci la Oravița sînt publicate de Nicolae Scurtu (*Nicolae Iorga în Banat*, în *Revista arhivelor*, LX, vol. XLV, nr.2/1983, p. 168-171)

³⁵ N. Iorga, *Observații și probleme bănățene*, p.38.

Vălenii de Munte
19 Nov. st. vechi 1909

Stimate Domnule

Cred că s-ar putea în Dobrogea adresându-vă administrației domeniilor statului, în Constanța.

Dar pentru un ardelean datoria cea mare e să rămână luptînd la brazda lui.

Primește salutările mele
ss. Nicolae Iorga

Multe alte elemente se cer adăugate acestui buchet de situații privind atitudinea Banatului față de marele istoric. Un amănunt cultural relevant este, spre pildă, faptul că multe cărți ale lui Nicolae Iorga sînt tipărite de editorul Pavel Suru, un bănațean stabilit în București, gratulat de unii comentatori drept „editorul lui Nicolae Iorga”. Nu întotdeauna pe cea mai bună hîrtie (dar nici alte tipografii nu excelau), dar mulțimea titlurilor apărute aici dovedește o relație deloc de neglijat. Felurite texte memorialistice aduc la suprafață momente legate de anticarul și editorul Pavel Suru, care, la rîndu-i, ne evocă alți celebri anticari bucureșteni plecați din Banat: pe Ion Cărăbaș sau pe nepotul său Simion Mihuț. Între cele 12 librării de pe Calea Victoriei se aflau, în perioada interbelică, faimoasele librării Pavel Suru și Cărăbaș. „Ion Cărăbaș ucenicise tot la un unchi al lui, la Pavel Suru, un alt celebru anticar ce s-a ridicat în perioada interbelică, învățînd meserie de la evreii despre care încă se mai scrie prin indexuri: Pohl, Alcalay, Pinath și Steinberg sau Polack.”³⁶ Să mai notăm că Pavel Suru era fratele protopopului de Caransebeș Isaia Suru (1937-1946).

---

³⁶ Despre acești anticari în: *Dilemateca*, nr. 5 / septembrie 2006; *Curierul Național*, ediția din 26 iulie 2003.

O antologie publicată în „Biblioteca pentru toți“, cu vreo trei decenii în urmă, a adus la îndemîna marelui public de azi „pagini alese din însemnările de călătorie ale lui Nicolae Iorga prin Ardeal și Banat.“ Sînt reproduse aici – în ce privește Banatul, a doua ediție, din 1939, a cărții *Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească la 1906*, în care se cuprinde și *În părțile liberate*, la 1923, precum și studiul *Arta Banatului muntos* ș.a. Cum ediția nu beneficiază de o cronologie adecvată subiectului antologat și de una generală iar prefața e neaprofundată, textele selectate nu pun îndeajuns în valoare legăturile lui Nicolae Iorga cu Banatul, aprecierile sale asupra acestor ținuturi. Ni se pare, de aceea, potrivită realizarea unei asemenea culegeri din scrierile despre Banat și bănățeni care să lumineze deplin importantele relații ale lui Nicolae Iorga cu Banatul.³⁷

³⁷ Pe tema relațiilor lui Nicolae Iorga cu Banatul se pot consulta, multe alte studii și articole. Dintr-o bogată bibliografie, se cuvine să cităm mai întîi broșura lui Avram Corcea, *Nicolae Iorga ca îndrumător al țaranului român*, 1912, Tipografia „Progresul“, Oravița (pe contracoperta interioară: Editura Despărțămîntului Verșeț al „Asociațiunii pentru literatura română și cultura popor. român“). Primele pagini sînt un elogiu adus lui Nicolae Iorga, apoi autorul redă unele spicuiuri „din prea frumoasele și înțeleptele îndrumări și povețe publicate în «Neamul românesc pentru popor» de acest Apostol al neamului“, considerînd că ar fi trebuincioase țaranului român. Transcriem, spre cunoaștere, cîteva rînduri (mai exact paginile 3-5), modernizînd, parțial, ortografia (autorul scrie român, românesc):

„Pe întreaga întindere de pămînt pe care locuște poporul nostru românesc, de la Nistru pîn-la Tisa și din Bucovina pîn-la Dunăre, ba chiar dincolo de Dunăre pînă-n Macedonia, numele N. Iorga e cunoscut. Nu e știutor de carte român mai de seamă, care să nu știe cine e N. Iorga pentru noi.

Numele lui e azi – și mîine va fi și mai mult – un stindard, un simbol, un credeu al neamului românesc.

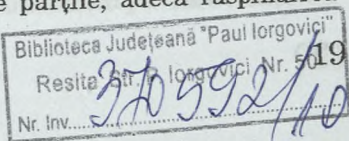
Întrînsul se sintetizează geniul neamului nostru. E o uimitoare apariție, de care puține neamuri se pot mîndri. Savant, care nu trăește numai pentru specialitatea sa, ci cu puterea-i uriașă de muncă a îmbrățișat toate terenele largi, pe cari se poate răspîndi tot aceea ce e: cultură națională.

În anul acesta (1911) la 5 iunie a împlinit 40 de ani. Și pînă la această vîrstă, a desfășurat o muncă fără pereche, care l-a și ridicat la înălțimi neajunse la noi, asigurîndu-i respectul, iubirea și admirația întregului nostru neam. Peana-i maestră a produs atîtea opere, încît o viață întregă abia ajunge unui om să le poată ceti și studia.

El e cel mai tipic reprezentant al unității noastre culturale. Nime ca el nu cunoaște mai bine pe românii de pretutindenea. A călătorit în toate ținuturile pe unde trăiește poporul românesc. I-a văzut traiul, portul, obiceiurile; i-a auzit limba, păsurile, năcazurile; i-a simțit durerile și bucuriile și i-a înțeles dorurile și aspirațiile.

El a croit drumuri noi în istoriografia română; a dat îndrumări noi pe terenul literar; a scos la iveală comoara veche, care era părăsită și nebagată în seamă, a artei române; a înălțat și faima științei românești prin scrierile sale istorice în limba franceză, engleză, germană și italiană; a devenit o autoritate respectată de toți istoricii lumii; ni-a arătat un ideal nou, spre care trebuie să tindă toată suflarea românească; sa făcut nemuritor între cei nemuritori!

Știind că viitorul neamului nostru atîrnă de la *conștiința vie* care ne trebuie să străbată fiecare suflet românesc cu florul sfînt al dragostei de limbă, de datini, de cultură și de glia românească, el e cel mai aprig luptător pentru deșteptarea conștiinței de neam. Această conștiință însă se poate forma numai la un popor viguros, treaz și harnic. Cum însă țărănimii noastre – care, prin numărul și puterea ei, formează însăși masa poporului român – e într-o stare înspăimîntător de înapoiată, cu deosebire cea de dincolo, cea din «țară», el a început opera sa cea mai însemnată: *deșteptarea țaranului român*. A întemeiat un partid politic, a cărui țintă e tocmai deșteptarea conștiinței de neam, a conștiinței patriotice. Mijloacele de propagandă sînt: scrieri periodice pentru popor, conferințe și formarea cercurilor de citire în toate părțile, adecă răspîndirea

cărții și luminii în popor. Între aceste scrieri, periodic «Neamul românesc pentru popor» (* la notă: *intrarea acestei reviste la noi e oprită acum*) duce la sate țărănimei strălucita lumină a învățaturii adevărate, a celui mai mare gânditor al neamului nostru.“

În continuarea unor evidențieri bibliografice, cităm sumarul unui număr omagial din *Analele Banatului* (nr. 1, fasc. 8, ian-martie 1931): I. Miloia, *Cuvînt de închinare profesorului N. Iorga*; idem, *Nicolae Iorga, istoricul*; Volbură-Poiană Năsturaș, *Închinare lui N. Iorga* (poezie); Sabin Evuțian, *Nicolae Iorga educator*; Pion Georgescu, *Nicolae Iorga și formarea conștiinței naționale*; Victor Orendi-Homenau, *Iorga und die Minoritäten*; P. Țiucra, *Nicolae Iorga și biserica*; Silvestru Cioflec, *Nicolae Iorga literat*; Const. Calapod, *Nicolae Iorga și studențimea*; Mihail Popescu, *Amintiri din 1906*; *Festivalul Iorga*; de asemenea un portret. În același an, între altele, G.M. Ivanov, *N. Iorga (cu prilejul împlinirii a 60 de ani de viață înțeleaptă, științifică și românească)*, în *Vestul*, 9 martie 1931, p. 1,4: „Deși atîția îl laudă – un popor întreg – nimeni nu poate urma pe d. N. Iorga. Pentru că el a zămislit un ideal din elementele și viziunile eterne ale poporului românesc și a pus întregul popor în luptă cu acest ideal. (...) Nu poți urma pe d. Iorga – fiindcă el îți strigă de aproape 40 de ani, că tu, român și popor românesc, trebuie din porunca Destinului, să te urci la înălțimi de superioară existență. (...) În această privință, față de prezentul său, d. N. Iorga este unul și același cu M. Eminescu. (...) Și cum a rămas Eminescu singur, tot astfel și d. N. Iorga este singur. Paradoxul tuturor profetilor. Noi toți existăm din plenitudinea personalității sale, și totuși d. N. Iorga este singur./ În ultimă analiză, N. Iorga este imanența cristalină a întregii vieți românești – politic și cultural. Totul porcede din el ca dintr-un izvor de lumină... (...) Există *maximalism moral* în politică și cultură. A fost Bălcescu, a fost Eminescu, acum este N. Iorga – reprezentant al acestui maximalism. El te desparte de oameni, a căror viață este un infinit de compromisuri, ca un zid de foc.“ E interesant ce spune N. Iorga la Timișoara, în 1931, la 1 februarie, sosit de la Veneția, între altele adresîndu-se studențimii: „Drapelul studențimei, drapel de inimă bună să se transforme într-un steag al creației. Coboriți la sate, în mijlocul țărănimei și luminați-o. Nu o lăsați în întunericul de astăzi și la discreția acelora care o trimit în Franța și în alte țări străine, pentru

ca acolo să presteze munci rușinoase, pe care nici cel din urmă senegalez din coloniile franceze nu le-ar împlini. (...) La Timișoara, unde mă invitați, nu voi veni decât atunci când voi afla că v-ați înșiruit sub cutele steagului ligei culturale, ați produs ceva pe tărîm cultural și național românesc și v-ați făcut vrednici de sfaturile date.“ (*Vestul*, II, nr. 232/4 feb.1931, p.1). Chiar în același an, a venit totuși în Banat, străbătînd mai multe orașe, inclusiv Timișoara. Alte articole: F. Salvan, *Nicolae Iorga*, în *Stavila*, Reșița, I (1944), nr. 5 (16 decembrie), p.2; I.D. Suciuc, *Nicolae Iorga și Banatul*, în *Orizont*, XVIII (1966), nr. 3 (martie), p. 37-40; Gheorghe C. Bogdan, *Legăturile lui Nicolae Iorga cu bănățenii*, în *Orizont*, XX (1969), nr. 2, p. 86-87; Al. Birșescu, *Correspondența lui Mihail Gașpar cu Nicolae Iorga*, în *Flamura*, XVIII (1971), nr. 2154 (16 octombrie), p. 3; M. Novac, *Ascultîndu-l pe Nicolae Iorga și I. Crețu*, *Nicolae Iorga și cărășenii - mărturii*, în *SLLF*, II, 1971, p. 261-264, 295-298; Al. Jebeleanu, *Vizita lui Nicolae Iorga într-un sat din Banat*, în *Renașterea bănățeană*, II (1991), nr. 444 (16 august); Gheorghe Luchescu, *Nicolae Iorga și Caraș-Severinul*, în *Revista noastră*, dec. 1996, p. 10 (în același număr: Aurelia Rusu, *Nicolae Iorga, brad bătrîn sau arbore cosmic*, p. 4-5; interviuri despre N. Iorga cu Ion Zamfirescu, p. 6-8, și cu Valeriu Râpeanu, p. 8-9). Gheorghe Jurma, *Nicolae Iorga și Banatul*, în *Orizont*, XXVII (1976), nr. 41, 14 oct., p. 2; Gheorghe Jurma, *Nicolae Iorga în Banat*, în *Flamura*, XXIX, nr. 3116, 9 aug 1977, p. 2; Gheorghe Jurma, *Nicolae Iorga și Banatul*, în *Semenicul*, [nr. 5], 1977, p. 31-33; Gheorghe Jurma, *Presa și viața literară în Caraș-Severin*, Reșița, 1978, p. 107-115; Gheorghe Jurma, *Literatură și istorie*, Reșița, Editura Tim, 2008, p. 92-109, de unde am preluat și îmbogățit textul prezentei lucrări.

Anexa 1

Din conferința lui Nicolae Iorga la Caransebeș, 16 iulie 1922, partea a II-a despre sămănătorism. (*Făclia*, I, 14- 23 iulie 1922, p.1-2; text reprodus și în *Semenicul*, 1976, p.30)

„Am zis că voi vorbi despre «Sămănătorul». Aceasta pentru că astăzi vine la Dvoastră un fel de literatură falsificată din care nu-nțelegeți nimic – fiindcă cei ce o fac, ei însuși (sic!) nu înțeleg nimic și nu simțesc nimic. Și vă rog să mă credeți, că în Apus literatura simbolistă s-a sfîrșit.

Literatura cea adevărată nu-i un lucru pe care-l înțelegeți

dumai DTa împreună cu prietenul DTale. Dacă vrei să faci literatură pentru DTa, ține-te acasă. Dacă faci însă literatură și-o și tipărești, înseamnă că faci apel la mine. Și-atunci eu trebuie să te-nțeleg. Iar, dacă eu nu te-nțeleg, înseamnă că literatura ce-o faci n-are putere de viață. Literatura adevărată iese din viață ca vlaga și se întoarce spre viață spre a o înobilă. În timpul din urmă a fost la DVoastră o scriitoare de talent, care făcea parte cîndva din cei grupați în jurul „Sămănătorului“. Dar alături de ea au venit tipuri, pe cari «Sămănătorul» le-ar fi respins, căci n-au nimic comun cu dînsul; și le respinge și sănătatea sufletului nostru. Oameni cari fac literatură nu în limba lor, ci într-o limbă *învățată*. Literatura ce se face într-o limbă *învățată* este însă pe *din afară*, – pe cînd literatura adevărată e ceva pe *din lăuntru*.

Să vă spun ce-a fost «Sămănătorul»? În cei doi ani de la început a fost *oficial*. Ministerul înființase o revistă. Și să ferească Dumnezeu literatura românească de ocrotirea oricărui minister. Fiindcă pentru Onoratul Minister poți face scaune, mese etc. dar literatură *nu*. Literatura e fiară sperioasă, trebuie privită de departe. Cînd oficialitatea te susține, te ridică foarte sus. Dar mai bine să faci un lucru mic fără protecția oficială, decît un lucru mare, cu ajutorul ei. Așa era cu «Sămănătorul» în primii lui doi ani. Și cînd să moară au venit la mine doi Ardeleni: poetul Iosif, care cînta dulce și smerit românește, un pretențios, obraznic ca scriitorii ce i-ați auzit, și Chendi, arcaș trăgînd, cu drept sau fără, dar cu o curagioasă încordare și m-au rugat să iau eu «Sămănătorul». Și știți în ce dispoziție eram eu atunci? Iat-o. Eu am fost pregătit pentru Istoria Universală. Și acum sunt profesor de Istoria Universală, nu de Istoria Românilor. Ei acum 35 ani, cînd mă trimisese pe mine guvernul la studii în streinătate mi s-a zis într-o nouă adresă: «Dta pînă acum ai fost Elenist; ai să fi Istoric Universal.» Bine, deci de acuma fac Istorie Universală. Însă Istoria Românilor mi-a răsărit ca o ispită. Nu eram pentru dînsa pregătit; nu știam slavonește, nu știam să cetesc manuscripte cu litere cirilice. Mi-aduc aminte cum am învățat eu să cetesc cu litere cirilice. La Veneția se rătăciseră de la Viena cîteva manuscripte românești pe cari mi le-au înfățișat să le descifrez și din acestea am învățat. În țară răsărindu-mi zilnic documente am început să le cetesc. Nația noastră e lipicioasă – și astfel m-au furat cu taina lor

strămoșii. De atunci am rămas istoric al românilor. Dar eu sînt om, care nu cred decît ceea ce văd. Cum să faci însă Istoria Românilor, cînd nu cunoști țara lor; cum se descrie luptă, cînd nu cunoști locul pe care s-a dat? Și atunci am plecat cu căruța să văd țara, și-am cutreierat-o toată. Întîi vechiul Regat, apoi Ardealul de care prin dulci legături am rămas legat pe viață.

În situația aceasta m-au chemat la «Sămănătorul» cei doi Ardeleni. Am intrat eu, și să Vă spun: Noi n-am înțeles «Sămănătorul» ca o foaie în care te joci cu silabe și rime bogate, ci ca cea dintîi foaie menită să trezească în toți Români credința că cu ajutorul ei, prin cultură vom face România-Mare. «Luceafărul» n-a fost altceva decît sucursala «Sămănătorului» și altă foaie a răsărit în Bucovina. Și eu cred că literatura românească și azi trebuie să fie o armă de luptă pentru dezvoltarea culturală și armonizarea neamului românesc. Cînd vom fi și noi tari și mari vom face și literatură pentru literatură. Acum trebuie să facem totul pentru întărirea, dezvoltarea și apărarea acestei țări. Literatură? Cultură? Politică? Trei nume pentru aceeași luptă. La inaugurarea școlii românești din Paris am spus că nu e numai o școală de știință, ci o faptă politică, întemeiată pentru susținerea prietenilor din timpul războiului și împotriva curentelor, care azi încearcă a da România-Mare pe mîna celor care au trădat ideea că cultura bună dă politică bună precum politica rea poate să dea o cultură rea. Toți cei care aveți această credință – urmați-mă și de-acum înainte!»

Anexa 2

Gh. C. Croitoru, *Profesorul Nicolae Iorga a vizitat Carașul*, în *Românul*, XIII (1939), nr. 4 (3 septembrie), p.1:

„Dar în Carașul de azi descălecările sunt rare. Istoria înregistrează tot mai distanțat fapta de luat aminte.

Și de aceea azi, cînd gîndul îmi zboară cu 71 de ani în urmă lîngă geniul lui Eminescu, închis în cușca de sufleur, că pot sloveni modest o altă prezență de geniu, în netulburata viață a acestui uitat orașel.

Profesorul Nicolae Iorga a vizitat Carașul...

Pămîntul a acestui colț de țară și-a scuturat smoala anilor de pe ruine. Aprinse s-au involburat chemările, către acest legendar împărat al trecutului.

Dar timpul a fost întotdeauna hain cu întâmplările. Marele Dascăl al neamului n-a putut să vadă nimic din toate acestea.

...Parcă văd...

Dimineața coborîse înourată, de umerii bătrîni ai munților. Casele își plecau streșinile sfoase și Oravița părea un șirag de mătăanii.

În fața prefecturii așteptarea se-nfrățise cu emoția și cu nerăbdarea, încrețind frunțile autorităților. Ochii se aruncau vulturește în susul văii, chemînd rugători apropierea mult așteptatului oaspe./ Dar Dumnezeu a vrut altfel...

Mașina a suferit un accident la intrarea în oraș și marele Apostol al neamului a drumegit «apostolește» de-a lungul uliței înguste și aproape pustii.

Dl Profesor Iorga sosește aproape de amiază însoțit de PSS Dr. Vasile Lăzărescu, episcopul Caransebeșului, de deputatul Dr. I. Țeicu, directorul gazetei noastre și cunoscutul și apreciatul cercetător al trecutului cărașan dl Sim. Sam. Moldovan, care cu o școlărească emoție a oferit Marelui Dascăl broșurile Dsale istorice pe cît de modeste, pe atît de prețioase, pentru cunoașterea trecutului acestor locuri.

Fără să se oprească o clipă, Dl. Profesor Iorga a vizitat catedrala Ortodoxă română, unde a tîlmăcit inscripții și icoane, plecînd apoi imediat să cerceteze comunele bufănești: Ciclova și Sasca Montană, Știnăpari, Cărbunari și Moldova Nouă.

Oh, bufenii aceștia care azi nu mai au decît trecutul plin de amintiri și care cerșesc de la viitor îndurare. Dle Profesor ascultați strigătul acestor modești creatori de istorie!

De aici Marele Dascăl a plecat spre Băile Herculane, departe de tot, în răsuful încă prezent al vremilor fără ani, din însemnările mitologice.

... Și așa încă o creștătură, pe răbojul tot mai neted, al acestui tot mai uitat colț de țară românească.

De acum anii vor așterne iar pulbere de uitări, peste zilele Carașului.

Cine știe cînd, un suflet tînăr și zbuciumat va mai sloveni din nou toate acestea?

Nu fără emoție, mintea lui va sublinia chinuită, această prețioasă însemnare istorică:

... A fost odată... ...Profesorul Nicolae Iorga în Caraș...

... Era o zi de luni, a lui 28 August în anul de la Cristos una mie nouă sute treizeci și nouă.“

Anexa 3

Cărți tipărite de N. Iorga la editura Pavel Suru (listă preluată din Catalogul Librăriei Pavel Suru, București, 1935, p. 15):

Art et littérature de Roumains, synthèses parallèles

Cantemir Bătrânul, dramă în cinci acte

Comemorarea lui Mihai Viteazul

Conferințe bucovinene

Cugetare și faptă germană

Desvoltarea politice externe a poporului românesc

Domnii români după portrete și fresce contemporane

Drumuri vechi, conferință

În Ardealul anului încoronării

În Franța, drumuri ale unui istoric

Învierea lui Ștefan cel Mare, dramă în cinci acte

Istoria artei medievale și moderne în legătură cu dezvoltarea societății

Istoria bisericii românești și a vieții religioase a Românilor, volumul I, ediția a II-a

Istoria bisericii românești și a vieții religioase a Românilor, volumul II, ediția a II-a

Istoria literaturii românești. Introducere sintetică

Istoria literaturii românești, volumul I. Literatura populară, literatura slavonă, vechea literatură religioasă, întâii cronicari (-1688), ediția a II-a

Istoria literaturii românești, volumul II (1688-1750), ediția a II-a

Istoria Românilor, ediția a VII-a

Istoria universală sau istoria lumii după căderea imperiului roman de apus (476-1658), ediția a VI-a

Opere necunoscute ale lui Costache Negruzzi

Soarta faimei lui Mihai Viteazul

Un domn pribeag, dramă în cinci acte

Voyage en Roumanie, conférence

100 ani de la nașterea lui Cuza Vodă.

În autograful de pe pagină, N. Iorga scrie: „Mulțumesc cui m'a editat, nu și celor, cari, în paguba lui, nu m'au cetit.”

(La cele notate în catalog se adaugă alte titluri conform unei bibliografii N. Iorga din Botoșani): Sate și mănăstiri din România, Ed. a 2-a [1916]; Drumuri și orașe din România ș.a.

OBSERVAȚII ȘI PROBLEME BĂNĂȚENE

Interesul pentru Banat al lui Nicolae Iorga se concretizează în câteva cărți sau studii, semnalări de documente și iconografie. Astfel, încă în 1901, publică, într-o broșură tipărită la Arad, însemnările de călătorie ale preotului bănățean Mihai Popovici, întors din Rusia cu bani, cărți și manifeste. „Prin aceasta el devine editorul primului cronicar bănățean, înaintea lui Nic. Stoica de Hațeg cu jumătate de veac.”¹ În volumul din 1940, *Observații și probleme bănățene*, îl citează și-l reproduce pe Stoica de Hațeg, de care se folosise și Patriciu Dragalina, la început de secol. Nu e un simplu portret, chiar beneficiind de biografie și caracterizări precum „cleric excepțional” etc., ci o descifrare a unui context, a unui tablou de epocă sau a unui specific bănățean. De aceea transcriem întâi câteva pagini din volumul *Observații și probleme bănățene*, cel din capitolul VII privind *Noua armată românească a grănicerilor și noii cărturari*:

„Dela o bucată de vreme, în satele mari care vor căpăta case masive, de datină și austriacă, biserici de caracter catolic, având alipită de naos clopotnița, s'a adunat o lume rurală zdravănă, căreia Maria-

¹ I.D. Suciu, *Nicolae Iorga și Banatul*, în *Orizont*, XVIII (1966), nr. 3 (martie), p. 39.

Teresa, adecă sfătuitoarei ei, a căutat să li dea un caracter militar permanent, alcătuiindu-se, aici ca și în părțile Sibiiului și Năsăudului, din Ardeal, grăniceri.

Oameni cari rămăneau țărani, dar erau înscriși în companiile lor cu subofițeri și ofițeri cari puteau fi Români punct de plecare pentru cariere ca a generalilor Cerna², Doda, Domășneanu și alții, sau și străini. O parte din an făceau slujba în *pălănci* sau în altă parte; pentru restul timpului, continuau vieța lor de odinioară. Cei cari nu erau grăniceri aveau și ei datoria de a da ca soldați pe unul din familia lor.

Preoții ei înșiși se împărtășesc de caracterul militar, și tot așa învățătorii din noua școală de românește, cari au fost cei mai buni dascăli din toată lumea alor noștrii supuși Impăratului, acei învățători cari scriau frumos numele lor pe scoarțele cărților de biserică, precum se va vedea din anexa acestui studiu. De o bucată de vreme, având conștiința importanței lor, ei își înseamnă nevoia cu suferințele lor, cu locuințele prădate de Turci, cu bisericile arse în războiul pierdut al lui Iosif al II-lea cu Marele Vizir, de la 1778 la 1791, precum și toate bătăliile la care participă acești soldați ale căror nume sunt astfel păstrate. Se va vedea din însemnările făcute cu un condeiu suptire de un cleric excepțional, ce conștiință de sine trăia în acești oameni : Nicolae Stoica, acel dăruitor de cărți, ca marea Cazanie de la Viena, și păstrător al trecutului militar din această regiune, ar merita și un semn de amintire în Mehadia sa, de unde i se întindea autoritatea.

Vieța lui Nicolae Stoica o putem restitui numai în parte, pentru că n'avem la îndemână acele Memorii ale lui pe care le pomenește Drăgălina ca formând «o carte foarte voluminoasă», alcătuită în plină putere,

² Cena

scriind fără ochelari la șaptezeci și patru de ani», carte în care se cuprind amintiri personale și povestiri «culese din gura cutărui moșneag». La 1899, acest izvor, de cea mai mare însemnătate, se afla la Isaia Stoica de Hațeg, – nu se arată și locuința deținătorului – ca «nepot» al meritosului cleric. Din această operă se dau numai, la paginile 202-3 și aiurea, ale volumului III din lucrarea lui Drăgălina însuși câteva extrase, al căror ton e același ca și în însemnările de pe cărțile bisericești, pe care le avem înaintea noastră.

Născut în Mehadia, la 1752, el era tânăr când au început tulburările războiului dintre Imperiali și Turci din 1788-91, la care a luat parte în calitate de capelan, urmărind luptele și căutând să-și ocrotească, după putință, enoriașii din Mehadia. De la 1790 înainte, știrile nu se pot afla decât în Memorii. Cum se vede, el a dus-o mai departe, în alte împrejurări, de pace așezată. O notă pe legătura unei cărți de slujbă îi arată anul morții, 1834.

Prin însemnările acestui așa de isteț și de harnic protopop putem cunoaște tragedia din 1788-89 a Românilor din partea aceasta răsăriteană a Banatului, puși pe fugă de Turci, cum o spune și bunul episcop Iosif Șacabent, «la Jupalnic și la Rășava», destui, și acuma dându-se cu năvălitorii: «unii din creștini», spune Vlădica, «Pașilor tiranului și nemilostivului Turc a urma și fraților și împreună-creștinilor săi asupra [a] le face și binele lor și casele lor a le robi au socotit», iar alții măcar «dau porție» dușmanului, provocând «execuții» ca acea dela Denta. Dar atâția intrară supt steagurile împărătești și dară dovadă de vitejie și peste Dunăre. Intre comandanții lor, ofițerul Papila, dese ori pomenit de protopopul nostru, e înfățișat ca Român, și-l vedem împotrivindu-se planului crud de a muta pe «bandiții» de Români, aducând în locul

lor catolici din Turcia, adecă Bulgari ca acei dela Vinga ori Sârbi.

De unde pornea această «hoțească» neliniște a Românilor o arată cu căldură documentul din Martie 1804 care e «privata descoperire despre lăcuitarii din țara Bănatului și pricinile din care sînt oamenii aceștea în stare slabă, săraci și lipsiți de bucate, și din care să slobod unii dintr'enșii la furtișaguri și tâlhării, precum și mijlocirile prin care să poată acest norod a să îndreapta, ca să fie gazde bune și oameni de omenie». Și se înșiră: «cnejia» vîndută pe bani sau «porci grași», peșcheșurile în natură: «purcel de fript au un miel au corcan au găini au oao au unt», «roboatele» îngrămădite, confiscările de la hoți închipuiți și provocările de hoție, recrutarea pe sprinceană, creșterea «dijmei cucuruzului», abuzuri la impozite, pedepse nedrepte... Se cere libera alegere a cnejilor, fixarea muncii de robotă, cruțarea zilelor de muncă, desființarea mitelor, dreptul de apel la pedepse, recrutarea onestă, dijma luată în rînduială, pe lângă crearea, cu banii oamenilor, a «școlii de normă țivilă», cu dascăli cari să nu fie «leneși sau bețivi», și cu obligația școlară. Aceste îndreptări s'ar cuveni, «fiindcă Rumânii sunt boii lui Dumnezeu : cine încotro îi strigă, bucuros se duc». Era vremea când grănicerii luptau în Apus contra lui Napoleon.

Până la jumătatea secolului al XIX-lea își joacă marele rol acești grăniceri, cărora li se adăugeau pentru paza contra hoților, întrebuintați, aceștia, une ori, de protopopul Nicolae Stoica pentru a înlătura pe prădători, chiar dacă erau soldați imperiali, plăieșii. Lucru foarte curios, ei au făcut parte și din armata de ocupație austriacă la noi pe vremea războiului Crimeii, și în una din biserici, la Prigor, se păstrează marele rapur de biserică, dar și steag de oaste, pe care ei

au pus să li-l facă un zugrav gălățean, în momentul când se aflau pe aceste locuri moldovenești ale noastre. Foarte mândri, grănicerii înseamnă pe cărțile dăruite numele companiei și chiar numărul pe care-l purtau ei în această companie. E una din cele mai frumoase manifestări de energie ale unui popor care în aceste locuri nu avea Stat și în care trăia totuși, cerându-și puțința de manifestare, toată energia strămoșilor.

Incheiu semnalând încă o dovadă a acestei energii. Când, de la începutul secolului al XIX-lea, în localități mai fericite, cum a fost Oravița, bogată odinioară prin exploatarea minelor, s'au întemeiat societăți și s'a început o activitate economică și culturală pe care d. Moldoveanu³ o povestește în amănunte, îndată apar moștenitorii acestor familii militare de odinioară. De origine bufană sau din rândurile Frătușilor, ei se adună prin această faptă de civilizație alături de străinii cari-i copleșesc prin număr, avere și ocrotire din partea Statului, și capătă, ca și în Ardeal, în sprijin o altă putere românească: a Macedonenilor, pomeniți mai sus, cari se găsesc pretutindeni în toate orașele, până la Tisa și, dincolo de Tisa, până la Pesta, Viena și Trieste. Unul dintre dâșii, a cărui cruce cu inscripție grecească se vede răzmată de marea biserică a Oraviței, este însuși ctitorul de căpetenie al acestui lăcaș, și din neamul acestora Ion Constantini este și autorul unei cărți, pe dreptate lăudată, care propune o altă împărțire a rosturilor din exploatarea minelor, cu o grijă deosebită de acea biată lume săracă românească, față de care el, Macedoneanul, se simțea frate. Astfel se unesc, aici ca și pretutindeni aiurea, reprezentanții tuturor provinciilor românești pentru a face o operă

---

² Corect: Sim. Sam. Moldovan, autor al câtorva scrieri despre Oravița și județul Caraș; greșeală de tipar, fiindcă la note apare corect.

pe care n'am putut decât s'o schițăm în linii generale, și pentru un singur ținut, ușurând prin această sinteză lucrările de amănunt care este de nădăjduit că vor veni cândva dela tineretul ce se ridică.⁴

Să notăm aici două observații: prima se referă la ideea de *energie*, concept care implică filosofia istoriei, de regăsit la Iorga și în alte locuri. De exemplu, chiar în descrierea călătoriei din 1922: „În aceste trupuri vînjoase se zbat comori de energie.“

În al doilea rînd, reținem impresia puternică, mulțimea superlativelor în ce privește figura protopopului, cronicarului, omului de carte Nicolae Stoica de Hațeg: „cleric excepțional“, „așa de isteț și de harnic protopop“ ș.a. De la Nicolae Iorga încoace, și prin el, aprecierea cronicarului Stoica de Hațeg crește, astfel că deceniile din urmă consacră importanța acestuia (de la Al. Bîrsescu, Ada Cruceanu, Nicolae Magiar pînă la Nicolae Manolescu).

În finalul capitolului la care ne-am referit, Iorga selecta cîteva nume care ar putea reprezenta regiunea: „Pentru sine, acest Banat a dat pe Murgu, «din Rudăria», gânditor, dascăl și luptător, cu direcție politică îndărătnic personală, care și-a întins activitatea și în Moldova, ca și Damaschin Bojinca, juristul, născut în Gârliște, la 1801, cum trece în Oltenia, la Craiova, filosoful Bumbăcilă, dintr'un vechiu neam de nobili, și un pedagog renovator, ca Ștefan Velovan, tot în Craiova, pe învățatul Atanasie Marienescu și pe agerul, neliniștitul Vichentie Babeș, dăunăzi pe istoricul lui Matei Băsărabă și Mihai Viteazul, Ioan Sârbu, dintr'o familie de preoți tot din Rudăria, și primul istoric al medicinei românești, Gheorghe Crăiniceanu, din Ciclova, în domeniul militar membrii ai familiei Stoica. Legat

⁴ *Observații și probleme bănățene*, p. 57-61.

și de țara liberă, un om foarte înzestrat, Alexandru Popoviciu, născut la Oravița, în 1836, a făcut studii la Pesta, Viena și Erlangen, a cutreierat și Africa, a exercitat profesia sa de medic și în Franța și în Germania, și a visat de acel «regat frumos român» pe care-l amestecă și în cartea sa de descripție științifică și medicală despre Băile Herculane.⁵

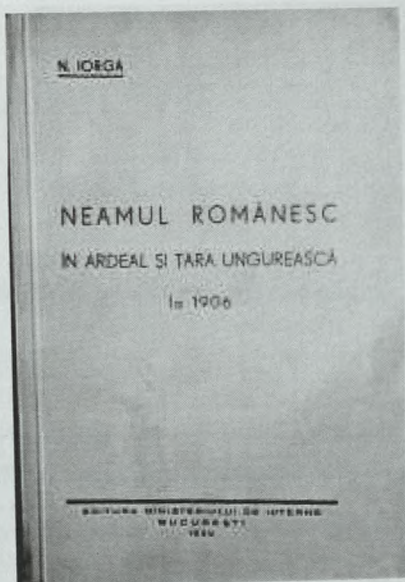
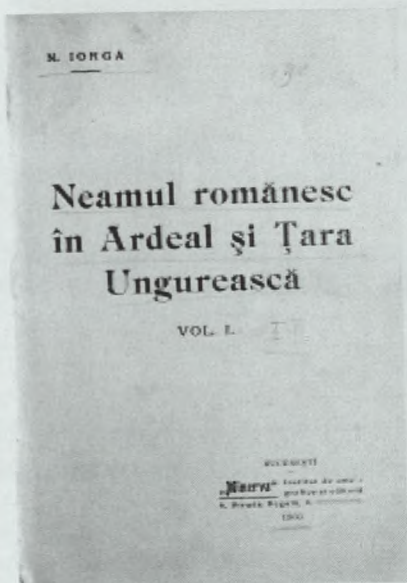
Despre Eftimie Murgu s-a pronunțat mai detaliat în *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, oferind, zic, corect, comentarii, un portret nedrept: „Om de un caracter dovedit nestatornic, deși tânăr, el făcuse multe lucruri: fusese și pe aici, la Iași, la București, ca profesor de filosofie. Intrase silit și într-o conspirație cu carecter îndoielnic, se întorsese, în 1839, înapoi acasă, unde pornise alte agitații, tot așa de neclare.”⁶ De aceea, probabil, în *Observații*, formula „gânditor, dascăl și luptător, cu direcție politică îndărătnic personală”. Însă agitația antiserviană duce, în cele din urmă, la despărțirea de sârbi „în toate trebile bisericesti și școlastice“, ceva mai târziu, e drept.

Precum am mai menționat, în numeroase alte împrejurări Nicolae Iorga a evocat probleme sau fenomene caracteristice acestei regiuni, precum și scriitori sau oameni de cultură bănățeni. Din *Istoria* mai sus citată, să reținem bunăoară observațiile asupra epocilor de deșteptare națională, prin școlile naționale, prin dascălii și cărturarii sau cărțile vremii, care dau Banatului un drum propriu, la sfârșitul secolului XVIII - începutul secolului XIX. E apoi migrația intelectualilor ardeleni și bănățeni în Principate, după 1820 (vezi

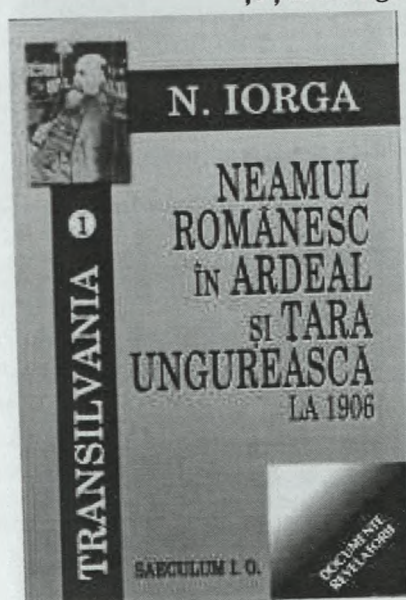
---

⁵ *Ibidem*, p. 61

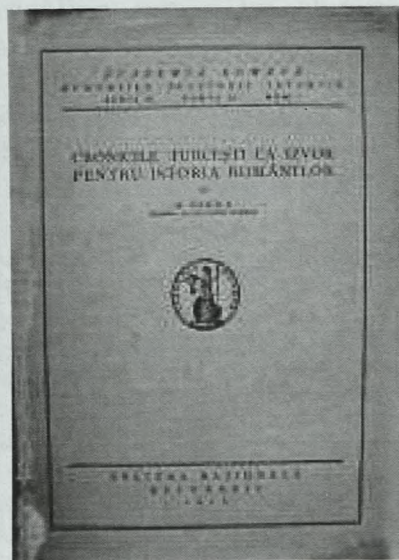
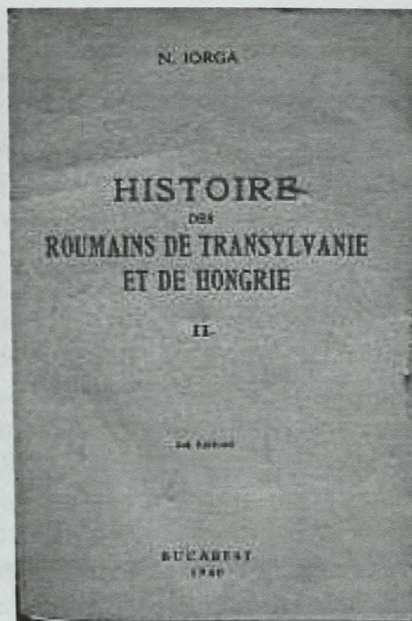
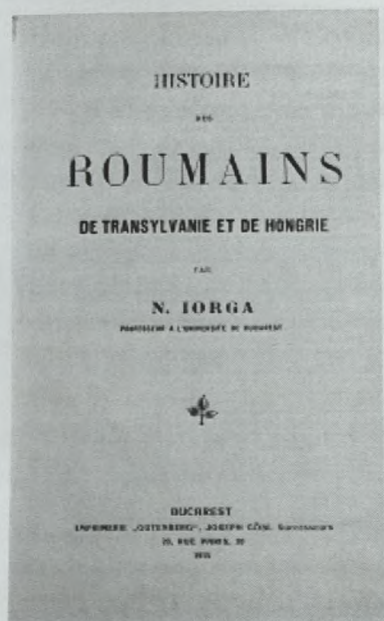
⁶ N. Iorga, *Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, ediție îngrijită de Georgeta Penelea, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, p. 428.

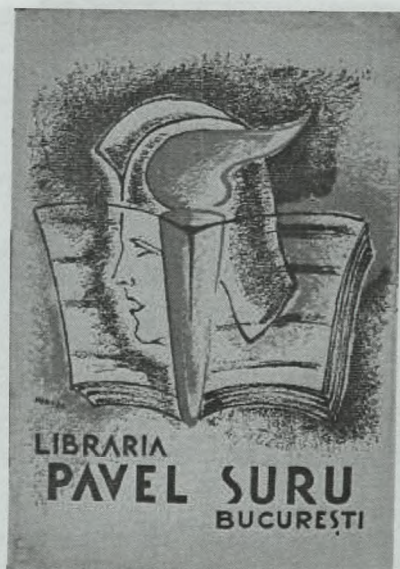

Ediția I și alte ediții ale volumului Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească la 1906

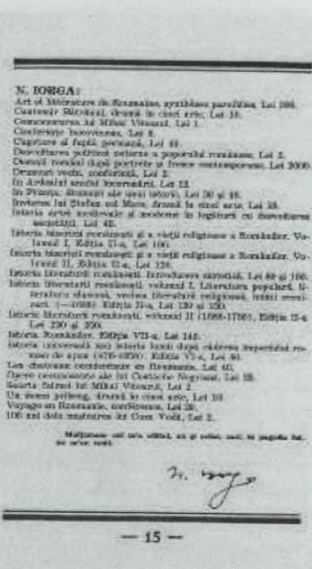

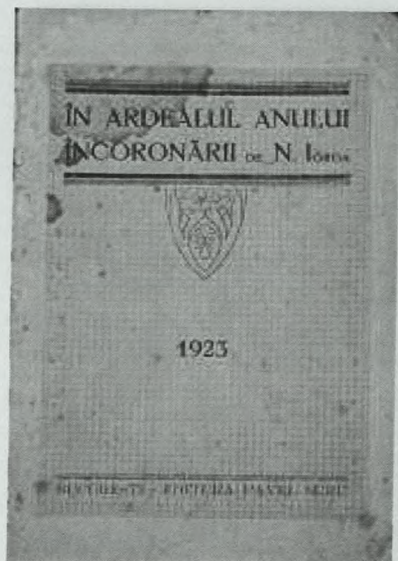

Catalogul editurii Pavel Suru, 1935

Lista aparițiilor N. Iorga la editura Pavel Suru

Cărți de N. Iorga apărute la Editura Pavel Suru

Bojinca, Murgu, Velovan ș.a.)⁷, în fine dezvoltarea presei, a tiparului, deci și literatura aceluiași perioade.⁸

În *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, spre exemplu, sînt analize mai largi sau trimiteri succinte la personalități precum Paul Iorgovici, Constantin Diaconovici Loga, Țichindeal ș.a. Deși *Observațiile* lui Paul Iorgovici sînt tratate ca o lucrare pregătitoare pentru dicționar, fără prea mare originalitate, concluzia, după două pagini ce i le dedică, sună astfel: „Atîta e, desigur, prea puțin pentru cît știa și putea acest om cu o instrucție și cunoaștere de lume neobișnuit de bogate. Poate ar fi dat mai mult dacă *Observațiile* ar fi fost primite altfel decît cu dușmănie de acei cari-l aveau în puterea lor, și cu o deosebită răceală – numele lui Iorgovici nu se menționează aproape nicăieri în literatura românească a timpului – de conaționali.“⁹ Sînt cunoscute numeroase alte aprecieri la adresa lui Coriolan Brediceanu, Al. Mocioni, a eroului Ion Drăgălina sau a lui Damian Izverniceanu („un Agîrbiceanu al Banatului“, căruia îi recenzase cartea *Icoane din Banat*, apărută în 1922, și pe care-l va evoca de asemenea în *Oameni care au fost*)¹⁰ sau a istoricului Ion Sîrbu din Rudăria, „istoricul

---

⁷ În volumașul *Partea romînilor din Ardeal și Ungaria în cultura românească. Influențe și conflicte*, Vălenii de Munte, Tipografia „Neamul românesc“, 1911, p.10: „În anul 1850 Ardelenii luaseră în stăpînire învățămîntul public.“

⁸ *Istoria romînilor din Ardeal și Ungaria*, mai ales capitolele de după războaiele napoleoniene.

⁹ Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1969, vol. II, p. 243.

¹⁰ Florian Moldovan, „Un Agîrbiceanu al Banatului“: Damian Izverniceanu, în *Semenicul* (Reșița), 1976, p. 40. De altfel, mai toată publicistica dedicată acestui scriitor utilizează cel mai frecvent această formulă a lui N. Iorga.

lui Matei Băsărabă și Mihai Viteazul“ cum îl caracteriza generic.¹¹ Se cuvin amintite însă și numele a doi cărășeni cu merite importante în viața culturală a epocii dar azi uitați: Romulus S. Molin, publicist, și Virgil Molin, fratele său, acesta din urmă fiind mulți ani director al Institutului de arte grafice „Scrisul românesc“ din Craiova, editor al revistei *Grafica românească* sau a *Almanahului grafic*, autor al unui mare număr de lucrări de istoria cărții sau despre specialitățile tipografice. Scriind despre Virgil Molin în *Revista istorică*, Nicolae Iorga îl prezenta, pe bună dreptate, „un îndrumător al tiparului în România.“¹²

Dintr-un alt punct de vedere, nu se poate să nu înregistrăm faptul că deschiderile oferite de orizontul și metodele istoricului – bunăoară în ce privește importanța documentelor turcești și nevoia specializării în orientistică, dar și izvoarele sîrbești etc. – au ecouri la diferiți cercetători din Banat. Parcurgînd reeditările multor cărți ale lui N. Iorga putem găsi numele unor istorici afirmați în domenii propuse de Iorga: de la Ioachim Miloia, la Virgil Molin, Costin și Cristina Feneșan, Damaschin Mioc ș.a.¹³ În plan literar, se remarcă analizele lui Mircea Martin din cartea sa dedicată lui G. Călinescu, dar și cu alte prilejuri, recunoscînd prioritățile și diferențele în spațiul istoriei literare.

În fine, dar nu neapărat în ultimul rînd, propoziția din capul *Observațiilor* din 1940 dă încă frisoane: „Istoria Banatului nu s-a scris pînă acum.“ Observație mobilizatoare!

¹¹ N. Iorga, *Observații și probleme bănățene*, p. 61.

¹² Apud *Țărănimea*, I (1925), nr. 6 (2 august)

¹³ Vezi de ex. vol. N. Iorga, *Despre cronici și cronicari*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, ediție îngrijită de Damaschin Mioc.

NICOLAE IORGA DESPRE REȘIȚA

La plecarea din Caransebeș, în 1905, Iorga nota existența altor centre bănațene unde deocamdată nu putea ajunge: „De la Caransebeș, prin șosele peste munte și prin marea împleticire de trenuri vicinale care nu mai ajung la capăt, poți merge la Reșița, unde o companie franceză întrebuițează boemi și români pentru lucrul minelor foarte bogate. De acolo se poate atinge Anina, capătul unei linii ce cuprinde și Oravița, un centru mărișor, locuit în mare parte de români și unde am fost chemat cu toată prietenia. Dar acum e prea târziu pentru aceste drumuri.“

La Reșița nu a ajuns în 1905, nici mai târziu, dar cunoștea, cum se vede, importanța acestei zone. Va fi implicat însă în marile confruntări generate de înființarea Societății „Reșița“, din anii 1920-1923, în care au fost angajate multe grupuri și personalități politice și culturale.¹

Naționalizarea uzinelor din Reșița – STEG – după Primul Război Mondial a dus la apariția unei noi societăți numite întâi Uzinele de Fier și Domeniile Reșița. Ei bine în jurul „Reșiței“ – 1920-1921-1922-1923 –, s-au dat adevărate bătălii în Parlamentul României. De aceea anii aceștia 1920-1921 s-au numit

---

¹ Gh. I. Florescu, *Naționalizarea Societății „Reșița“ și implicațiile ei politice (1920-1923)*, în *Banatica*, IV, Reșița, 1977, p. 361-372.

„Parlamentul Reșița“. Mai apoi, în 1923, a fost al doilea Parlament Reșița, care trebuia să încheie războiul purtat pentru înființarea Societății „Reșița“.

Problema apare din februarie 1920, iar în vara aceluiași an se emite un decret-lege cu privire la înființarea ei. Luptele se poartă încă de atunci cu toate armele parlamentare și extraparlamentare, ba chiar cu tentativa unui duel real, ca urmare a diferendului dintre Duiliu Zamfirescu – președintele Camerei și al consiliului de administrație al Societății „Reșița“ – și G. D. Creangă, directorul „Băncii Generale a Țării Românești“. În *Memoriile* sale (vol. 3), N. Iorga reconstituie parte din atmosfera incendiară în care s-au purtat disputele privind înființarea acestei societăți, în 1920 și în 1921. Primul „Parlament al Reșiței“ se încheie, ducând însă la căderea cabinetului Averescu (dec. 1921). Cercetătorii momentului oferă detalii, uneori picante, cu privire la „comedia“ parlamentară, fie ea jucată înăuntru, fie în afara Parlamentului.

Fără a mai intra prea adânc în respectivele detalii, cităm câteva rînduri din studiul lui Gh. I. Florescu vis-a-vis de dezbaterile din Parlament pentru a contura momentul și modul bătăliilor. *„Următoarea ședință a dezbaterilor debuta sub aceleași auspicii. Parlamentul majoritar, parlamentarul Schitănescu-Schiteanu reclama înaltului forum comportarea detestabilă a deputatului M. Vasilescu, care-l pălmuisse în plină stradă și gestul reprobabil al lui D. Crișan, alt deputat care-l insultase trivial pe culoarele Camerei. Discuțiile care au urmat s-au purtat într-o atmosferă indescrivibilă. Nici intervenția primului ministru nu mai avea autoritatea necesară restabilirii liniștii”*. Totuși Octavian Tăslăuanu – trebuie precizat că sunt două nume importante din literatura română legate de Reșița de atunci: Octavian Tăslăuanu, care era ministru de resort în timpul dezbaterilor

despre naționalizarea Reșiței, și Duiliu Zamfirescu, care era președintele Camerei și care era și președintele consiliului de administrație al societății Reșița... „*Totuși Octavian Tăslăuan izbutea să strecoare, printre nenumărate intreruperi și insulte, afirmația după care toate neînțelegerile au pornit de la nemulțumirea liberalilor care se vedeau în imposibilitatea de a pune mîna pe acțiunile societății Reșița. Din acel moment continuarea dezbaterilor a devenit imposibilă. Ultima zi a dezbaterilor începea fără palme*”. Sunt evocate aici niște secvențe, cu dat palme, apoi fără palme, nu contează, „*ci numai cu cîntări bisericesti susținute de majorități, în momente în care Nicolae Iorga și Iuliu Maniu încercau să vorbească.*”² Am citat aceste detalii pentru a așeza în context intervenția lui Nicolae Iorga și apoi broșura în care apare cuvîntul său despre Reșița.

Ca parlamentar, Nicolae Iorga a participat la dezbateri, iar cuvîntul său e tipărit într-o broșură: „*Reșița*“ *înnaintea Camerei. Cuvîntare ținută în ședința Camerei de la 14 iulie 1921 de N. Iorga* (Tipografia „Cultura Neamului Românesc“, București, 1921, 19 p.).* Ar fi de observat aspectul foarte grav precizat de Iorga că grupurile de interese ale partidelor urmează propriile lor priorități și nu ale statului român care pierde din astfel de confruntări. Vom desprinde din broșură o observație de ordin politic (sau administrativ), care se vedește foarte actuală și azi.

„*Prin urmare, d-lor, revenind, Statul român putea să se instaleze acolo la Reșița. În privința mijloacelor cum putea să se instaleze sînt multe de zis, dar în niciun cas statul român nu trebuia să se instaleze, nici la Reșița, nici aiurea – și aceasta o spun pentru toată lumea – supt acea*

² Gh. I. Florescu, *loc. cit.*, p. 369

* Am intrat în posesia broșurii datorită dlui profesor Ion Iliescu din Timișoara, căruia îi aducem și aici mulțumiri.

formă periculoasă pentru viitorul nostru care este acțiunea personală, de grupare sau de partid. În privința aceasta vinovații nu sînt numai aicea: vinovații sînt, cel puțin de douăzeci de ani, pretutindeni în viața noastră politică. Luați consiliile de administrație ale tuturor societăților. Veți vedea că sînt societăți liberale, societăți conservatoare, că partidele, care și-au disputat singurul lucru pe care aveau dreptul să și-l dispute, adecă Guvernul țării, că partidele s-au amestecat pentru a cîștiga acel domeniu economic care trebuie să fie al nației întregi și numai al nației întregi. (Aplause prelungite în rîndurile minorității.)

Domnilor, Ardealul nu a fost dezrobît în actul al cincilea prin armele române, ci a fost desrobît prin voința cetățenilor săi, dar nu e mai puțin adevărat că în primul act al războiului țărîna Ardealului s-a umplut adînc cu sîngele ostașilor noștri. (Aplause pe băncile minorității.)

Ei nu s-au bătut și nu au perit acolo pentru ca unii și alții să considere economia Ardealului ca un teren în care să se plaseze acțiunile guvernanților de ieri și ale celor de astăzi. (Aplause prelungite în rîndurile minorității.)

A reclama posesiunea Ardealului supț toate raporturile pentru poporul român, iar nu pentru parasiții săi, este datoria oricărui patriot. (Aplause pe băncile minorității.)“

În al doilea rînd, sub aspect strict literar și gazetăresc, ne frapează asemănarea acelor bătălii parlamentare cu atmosfera caragialeană din *Scrisoarea pierdută*. Tot ce am prezentat mai înainte (sau aproape tot) – întreruperi, huiduieli, insulte, tot felul de manifestări într-o secvență vizibil caragialeană – există în procesul verbal al acelei ședințe, respectiv în broșura pe care o transcriem în paginile următoare. E o comedie chiar și prin această revărsare oratorică a lui N. Iorga sau în tensiunea dintre grav și ridicol, dintre fond și dezbateră lui.

„REȘIȚA“ înaintea Camerei
(cuvântarea d-lui N. Iorga în ședința de
la 14 iulie a.c.)*

D. N. Iorga: Domnilor, obiceiul la proiecte de legi de o importanță cu mult mai mică decît importanța acestui proiect de lege era ca totdeauna să se audă și represintanții deosebitelor grupări politice. Dar d-voastră nu voiți să se audă glasul domnului Maniu și al meu. Noi luăm act de aceasta: ni rămîne să apreciem după conștiința noastră motivele pentru care ni luați cuvântul; dar nu veți putea să ne împiedecați să discutăm articol cu articol în cazul când veți închide discuția, și nu știu dacă dv. veți cîștiga vorbindu-se de șese ori în loc să se vorbească mai scurt odată. Rămîne Camera să hotărască dacă ni acordă cuvîntul spre a vorbi la discuțiunea generală sau la articole.

Se pune la vot cererea pentru închiderea discuției generale și se primește.

D. Eusebie Popovici, vice-președinte al Adunării:
D. Iorga are cuvîntul.

D. N. Iorga: Onorată Cameră, la articolul 1, pe foaia de hîrtie care o am înaintea, stă redacțiunea făcută de fostul ministru al Industriei și Comerțului și în față se găsește redacțiunea ultimă, care ni se înfățișează nouă spre votare.

* Reproducerea se face cu ortografia textului tipărit în 1921.

În întâiul proiect este vorba de ministrul însuși al Industriei și Comerțului, care este autorizat, el, ca, «împreună cu alte persoane sau societăți, să constituie o societate românească pentru exploatarea usinelor și a domeniului «Reșiței», din tovărășia cărora au fost pe urmă excluse, prin proiect, Huniedoara și Cugirul. Pe lângă aceasta, în întâia formă, aceia care a fost schimbată, se explică de ce ministrul Industriei și Comerțului, reprezentând Statul român, s'a amestecat în această afacere pentru a-i da un caracter deosebit de caracterul din trecut. Societatea era obligată să înființeze și să instaleze, după indicațiunile și controlul Ministeriului de Războiu – cetesc după textul însuși – «o fabrică de arme, munițiuni» și așa mai departe, – urmează fabrica specială de materiale pentru industria petroliferă, tot după indicațiile ministrului Industriei și Comerțului.

Prin urmare, în prima concepție era vorba, nu de o societate «românească», ci de Statul român, care, în dorința de a avea o fabrică de arme pe teritoriul său, și în dorința de a avea tot ce este necesar industriei petrolului, pentru aceasta, din aceste motive bine determinate, intervenia în existența societății străine pe care a găsit-o pe teritoriul său, și Statul, și nu o societate, era acela care lua asupra-și mersul mai departe al acestei instituții.

Ce puneți d-voastră în față? Puneți în față că Ministeriul Industriei și Comerțului «este autorizat să consimtă la formarea unei societăți anonime pe acțiuni», care e «Reșița», iar, în ce privește fabrica de arme, ea dispare, celelalte îndatoriri ale fabricii fiind trecute la un articol pus, pur și simplu de formă, ceva mai departe.

Între o concepție și cealaltă este o foarte mare deosebire, și anume deosebirea este în favoarea fostului ministru al Industriei și Comerțului și în defavoarea

aceluia care schimbă cu desăvîrșire caracterul legii. (Aplause din partea Federației.)

Și iată de ce. În întâia formă, este un principiu care se poate desvolta, iar în cealaltă formă nu este nimic decît patronarea de Stat, care se umilește, «consimțind» și «asistînd» numai, și strecurîndu-se, fiindcă, de și numai «consimte» și «asistă» delegă patru bieți delegați în Consiliul de administrație. Iată de ce, în aceastălaltă concepțiune, Statul, umilit, nu îndeplinește chemarea pe care putea s'o îndeplinească după concepția de la început.

Domnilor, noi am venit acolo, în Banat, târziu, mai târziu decît doriām noi; am găsit multe lucruri care se schimbaseră și care, dacă eram acolo de la început, evident că nu s'ar fi schimbat. Am găsit acolo și o foarte puternică societate.

S'au ridicat de aici, de la tribuna Camerei, imnuri pentru socitatea «Reșița», o societate din cele mai puternice din Europa. În expunerea de motive se arată care este valoarea pe toate terenurile a acestei societăți, și în această privință nimeni nu are nimic de zis. Evident, o societate foarte puternică, avînd la dispoziția sa usine, care sînt printre cele mai însemnate din Europa, conduse de tehniciani de cea mai mare valoare, cari ei, și astăzi, conduc. Puteți să li puneți zece consilii de administrație și cu toți politicianii din Țara Românească; acolo ei conduc și vor conduce, după datina lor și după interesele lor, ca foști naționali ai Statului ungar. (Aplause prelungite din partea minorității.)

Cine erau proprietarii acestei mine?

Uitați-vă numai în ce termini naivi este redactat art. 1, care lasă această societatea «proprietarilor», iar «exploatarea» trece la societatea căreia-i «consimte» și pe lîngă care există Statul român.

«Ministrul Industriei și Comerțului este autorizat ca, împreună cu alte persoane sau societăți, să constituie o societate românească pentru exploatarea usinelor și domeniului Reșița, proprietatea societății austro-ungare privilegiată *ale* drumurilor de fier *ale* Statului».

Chiar forma arată din ce... usină, cu aceste două greșeli de gramatică, a ieșit articolul. (Aplause din partea minorității.)

Ei l-au făcut. Întăia oară sîntem chemați să votăm o lege care este făcută de interesați, și acești interesați nu aparțin măcar națiunii noastre. (Aplause din partea minorității.)

Ce putem noi face față de aceasta? Întăiu trebuie să răspund la o altă întrebare: ce reprezintă din punctul de vedere național usinele de la Reșița? O spun ei singuri: «proprietatea societății austro-ungare privilegiată *ale* drumurilor de fier *ale* Statului». Ați înțeles. Prin urmare însemnează o societate austro-ungară, societate austro-ungară care, cu personalul tehnic care există și acum, a ajutat esențial războiul împotriva noastră, cu directorul ei și cu toți ceilalți. (Aplause prelungite din partea minorității.)

Se va zice: capitalul frances e dedesupt. S'au cerut probele că acest capital este frances. Dar să admit că acest capital este frances, și să mi se dea voie, în loc de argument, să aduc o comparație. Să presupunem că, pe teritoriul alsacian, statul frances ar fi găsit usine, care ar fi servit Germanilor în războiul pe care l-au purtat contra Franciei. (Aplause din partea minorității.) La regularea de socoteli s'ar fi zis: da, directorul este German. Franța l-ar fi menținut, fiindcă a declarat că are cele mai bune sentimente pentru națiunea francesă, pentru viitoarele războaie, posibile, ale națiunii francese. Iar, în ce privește capitalul, s'ar fi zis: este un capital italian sau american. Dacă credeți

dv. că Statul frances s'ar fi lăsat prins de această momeală a presupusului capital, nedovedit, italian sau american...

Dar să zicem că într'adevăr capitalul acesta este frances. În Franța oricine recunoaște două elemente: un suflet al națiunii care nu este în capitalul aventurier ce colindă lumea, și un capital aventurier frances, care nu este în sufletul națiunii franceze. (Aplause prelungite din partea minorității.)

Cu aceasta crede cineva: cu presupusul capital frances, cu Consiliul de Administrație în care s'au prins o mulțime de persoane – pe care să-mi dea voie, ca un omagiu adus inteligenței lor, să nu le cred naive – ce poartă o stampilă foarte evidentă, arătându-se în același timp și locul înalt pe care-l ocupă în ierarhia partidului lor, crede cineva că declarațiunea d-lui Veith, un eminent specialist, pe care nu l-aș stima dacă ar uita trecutul și dacă s'ar preface în fabricant de arme al Statului român în contra Ungariei, căreia-i aparține inima sa, crede cineva că, cu lucrurile acestea, a isprăvit total cu trecutul Reșiței? Puneți un tricolor mare acolo. În umbra tricolorului începe exploatarea consacrată intereselor, azi economice, mâine militare, ale Statului român... Să-mi dați voie, d-lor, să nu admit această naivitate, încă odată din respect pentru inteligența acelora cari aduc astfel de argumente.

Și, d-lor, aduc un cas. Acum cîteva săptămîni la Tîrgu-Jiului, fiind vorba de o vizită a Ligei Culturale la Petroșani, a venit o delegație cu o invitație pe care am refusat să o primesc. De ce? Era compusă, d-lor, din doi funcționari romîni, din preotul de la Petroșani, pe care-l cunosc foarte bine, de mult, căci era un Român viteaz încă de pe timpul cînd o asemenea atitudine nu era o reclamă electorală, și din directorul minelor, care a încercat să-mi vorbească în franțuzește,

iar eu de la început și până la sfârșit i-am vorbit, după dreptul meu de a-i vorbi și obligația lui de a mă asculta, nemțește. Directorul de la Petroșani era evident stăpînul celorlalți, și, cînd am văzut figura umilă a oamenilor noștri și am ascultat cuvintele directorului, cînd am apreciat tonul în care vorbea el, am înțeles că, peste tricolorul, care ar filfia pe fiecare casă din Petroșani, duhul unguresc stăpînește acolo, atîta vreme cît oamenii Ungariei se vor găsi stăpîni acolo. (Aplause pe băncile minorității.)

D. V. Slăvescu: Îmi dați voie, d-le Iorga.

D. N. Iorga: Nu am nimic cu d-ta. (Înteruperi pe băncile majorității.)

D. C. Renea: Ești nerușinat, d-le Slăvescu.

D. Al. Oteteleșeanu: De ce insultă, d-le Renea?

D. N. Iorga: Nu ai, d-le Slăvescu, nicio cădere să te amesteci, și de aceia cer d-lui președinte să-ți interzică a întrerupe cuvîntarea mea.

D. C. Davila: D. Mîță a întrerupt pe d. președinte al Consiliului, d-le Iorga?

D. N. Iorga: Nici d-ta nu ai nicio cădere.

D. C. Davila: Dar Mîță avea cădere?

D. N. Iorga: Nu mă privește. Dar, în sfârșit, vorbiți.

D. V. Slăvescu: D-le Iorga, dacă mă ascultați, era mai bine. Voiam să spun că atît e de adevărat ce afirmați, încît voiam să completez că acel preot și cei doi delegați cari au vorbit cu d-voastră erau membri ai partidului liberal din Petroșani.

D. N. Iorga: Am auzit, și nu mă privește.

D-lor, continuu. Fiecare este liber să strecoare într-o discuție fără interes o întrerupere cu interes, și este liber să strecoare în mijlocul unei discuții care ar putea să aibă un interes o întrerupere fără niciun interes.

Prin urmare, d-lor, revenind, Statul român putea să se instaleze acolo la Reșița. În privința mijloacelor cum putea să se instaleze sînt multe de zis, dar în niciun caz statul român nu trebuia să se instaleze, nici la Reșița, nici aiurea – și aceasta o spun pentru toată lumea – supt acea formă periculoasă pentru viitorul nostru care este acțiunea personală, de grupare sau de partid. În privința aceasta vinovații nu sînt numai aceia: vinovații sînt, cel puțin de douăzeci de ani, pretutindeni în viața noastră politică. Luați consiliile de administrație ale tuturor societăților. Veți vedea că sînt societăți liberale, societăți conservatoare, că partidele, care și-au disputat singurul lucru pe care aveau dreptul să și-l dispute, adică Guvernul țării, că partidele s'au amestecat pentru a cîștiga acel domeniu economic care trebuie să fie al nației întregi și numai al nației întregi. (Aplause prelungite în rîndurile minorității.)

Domnilor, Ardealul nu a fost dezrobit în actul al cincilea prin armele romîne, ci a fost dezrobit prin voința cetățenilor săi, dar nu e mai puțin adevărat că în primul act al războiului țărîna Ardealului s'a umplut adînc cu sîngele ostașilor noștri. (Aplause pe băncile minorității.)

Ei nu s'au bătut și nu au perit acolo pentru ca unii și alții să considere economia Ardealului ca un teren în care să se plaseze acțiunile guvernanților de ieri și ale celor de astăzi. (Aplause prelungite în rîndurile minorității.)

A reclama posesiunea Ardealului supt toate raporturile pentru poporul român, iar nu pentru parasiții săi, este datoria oricărui patriot. (Aplause pe băncile minorității.)

Dar eu rog pe oricine amestecă în domeniul economic interesele de partid să se gîndească la un exemplu istoric, teribil.

La 1871, Germania, Imperiul restaurat, s'a așezat pe baze sănătoase, într-un timp când viața economică nu năpădise în organizațiile de partid, nu se aservise Statul german pornirilor cuceritoare ale capitalului întrupat într'unul sau altul, într'o grupare sau alta.

Au trecut câteva decenii. La 1914, în Iulie, d. Ioan Brătianu mă întreba ce cred despre rezultatul ultim al războiului. Și, domnilor, i-am răspuns: rezultatul ultim va fi cel pe care-l arată sănătatea morală a poporului german. Poporul german idealist a cîștigat pe 1871; poporul german în vînătoare de plasări avantajoase a capitalurilor, poporul german în care fiecare grupare, fiecare individ caută să întrebuințeze Statul ca să se folosească pentru interesele sale materiale, a dat pe 1919. (Aplause pe băncile minorității).

Și s'a văzut acest lucru: când Statul german a fost la pămînt... (d. Papacostea rîde.)

Vi se pare ridicol, domnule...

D. *Tilică Ioanid*: Popescu.

D. *N. Iorga*... Domnule Popescu. Este liber să se recomande fiecare și cu numele său, și cu inteligența sa, și cu educația sa. (Aplause pe băncile minorității, zgomot, protestări, murmure ostentative pe băncile majorității pentru a împiedica pe orator să vorbească.)

Domnule președinte, ce este aceasta, Cameră, sau ce este asta? Tolați dv. aceasta?

D. *P. Papacostea*: La mine v'ați adresat, domnule Iorga?

D. *N. Iorga*: Da, la d-ta.

D. *P. Papacostea*: N'am rîs de ce spuneți dv.

N. Iorga: Erai într'o vecinătate care îți putea da destule subiecte de rîs fără să ai nevoie să te uiți la mine.

Domnule președinte, felul cum se desvoltă discuțiunea aceasta în Cameră va servi cîndva ca un

document, ca să arăte în ce hal de înjosire a ajuns acest Parlament. (Aplause prelungite pe băncile opoziției.) (Majoritatea mormăie în cor spre a acoperi cuvintele oratorului.)

Auziți, domnule președinte, urletele acestea! (Zgomot, tumult.)

O voce: ...conferință (nu se aude.)

D. N. Iorga: Conferințele, dacă le-ai fi ascultat, ai avea mai multă înțelegere decît aceia pe care o dovedești. (Aplause pe băncile minorității.)

Și, domnilor în 1918, cînd a fost să se vîndă averea Statului german, s'au presintat pentru a o cumpăra în condițiuni ieftene acei cari erau obișnuiți cu un sistem pe care l-au practicat și alții, dar pe care nimeni nu l-a practicat atît de desprețuitor pentru opinia publică sănătoasă ca dv. (Aplause prelungite pe băncile minorității, corul de murmure se întetește pe băncile majorității.) (Protestări pe băncile minorității, în contra atitudinii majorității.)

Va veni vremea cînd se va ridica din nația aceasta, pentru a trage foloase din toate jertfele ei, un Hugo Stinnes fără geniu, pe care-l puteți găsi foarte ușor între îndrăzneții d-voastră. (Aplause pe băncile minorității; corul de murmure intensificat pe băncile majorității.)

Urlați! Este singurul fel în care puteți să vă faceți auziți! Dar noi, cari am căutat să facem din Statul român un templu, avem dreptul să vă spunem cu tot desprețul nostru: afară! afară! afară vînzătorii din templu! (Aplause îndelung prelungite, strigăte repetate de bravo pe băncile minorității. Ilaritate pe băncile majorității.)

Voci: Schuller! Rușine! Patronul lui Veith!

OMAGIU LUI NICOLAE IORGA

De la primele călătorii ale istoricului Nicolae Iorga în Banat sau mai bine zis de la primele afirmări în peisajul cultural românesc și european, bănățenii au urmărit atent activitatea acestuia, prețuindu-i cum se cuvine marile sale gesturi, marile sale opere. Presa vremii dă seamă de varietatea exprimărilor culturale concrete. În prelungirea lor se situează și expoziția organizată de Muzeul Banatului Montan din Reșița, în luna decembrie 2010, comemorînd trecerea a șapte decenii de la moartea savantului. Manifestarea coordonată de istoricul Dumitru Țeicu, directorul instituției, anunță o suită de acțiuni, inclusiv reeditarea volumului **Observații și probleme bănățene**, tipărit de N. Iorga în 1940.

Din prilejul acestei manifestări s-a ivit și lucrarea de față, cuprinzînd și catalogul, parțial, al cărților din biblioteca personală a autorului, expuse acolo. Le înșirăm într-o ordine alfabetică, proprie, de altfel, bibliografiilor.

Cărți de Nicolae Iorga

Călătorii peste hotare, 2 vol., Editura Minerva, București, 1980, Biblioteca pentru toți 1053-1054, ediție îngrijită, prefață și tabel cronologic de Lucian Cursaru, 238 p.+290 p.

Cărți reprezentative în viața omenirii. După note stenografiate, 2 vol., ediție îngrijită, note, comentarii și

postfață de Mihai Gherman, Editura Enciclopedică, București, 1991; 296 p.+ 244 p.

Correspondență, 2 vol., ediție, note și indici de Ecaterina Vaum, Editura Minerva, București, 1984; 480 p. + 424 p., col. Documente literare

Despre cronici și cronicari, ediție îngrijită de Damaschin Mioc, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988; 368 p.

Dezvoltarea imperialismului contemporan. Lecții la Universitatea din București, I-II, ediție îngrijită cu prefață și note de Andrei Pippidi, Editura Albatros, București, 1997; 362 p.

Eminescu, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și bibliografie de Nicolae Liu, Editura Junimea, Iași, 1981, col. Eminesciana 25; 360 p.

Evocări istorice, antologie, postfață și bibliografie de Ion Rotaru, Editura Minerva, București, 1983, col. Arcade, 328 p.

Franța. Drumuri ale unui istoric. Cu vechi gravuri, București, Editura Librăriei Pavel Suru, 1921; 176 p. (pe copertă: În Franța, iar anul apare 1922).

Istoria învățămîntului românesc, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Ilie Popescu Teiușan, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1971; 178 p.

Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821), 2 vol., ediție îngrijită de Barbu Theodorescu, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1969; 458 p.+544 p.

Istoria literaturii românești contemporane. 2 vol., ediție îngrijită, note și indici de Rodica Rotaru, prefață de Ion Rotaru, Editura Minerva, București, 1986; vol. I. Crearea formei (1867-1890); 440 p., vol. II. În căutarea fondului (1890-1934); 464 p.

Istoria literaturii românești. Introducere sintetică (după note stenografiate ale unui curs), postfață de Mihai Ungheanu, Editura Minerva, București, 1977, col. Arcade, 320 p.

Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea

- de la 1821 înainte -, în legătură cu dezvoltarea culturală a neamului. 3 vol., ediție și note de Rodica Rotaru, prefață Ion Rotaru, Editura Minerva, București, 1983; Vol. I. Epoca lui Asachi și Eliad (1821-1840), 366 p. vol. II. Epoca lui M. Kogălniceanu (1840-1848), 312 p.; vol. III. Anul 48 și urmările sale. Opera politică a emigraților. Literatura din țară de la 1847 până la agitațiile pentru Unire. Regalitatea literară a lui Vasile Alecsandri. Literatura românească în epoca Unirii și supt domnia lui Vodă Cuza. (1848-1866); 432 p.

Istoria literaturilor romanice în dezvoltarea și legăturile lor, 3 vol., ediție îngrijită, note și prefață de Alexandru Duțu, Editura pentru Literatură Universală, București, 1968, 308 p.+512 p.+544 p.

Istoria lui Mihai Viteazul pentru poporul românesc, București, Semne, 2006; 74 p. Această carte este o reproducere în facsimil a lucrării Istoria lui Mihai Viteazul pentru poporul românesc scrisă la 1900 de N. Iorga, apărută la Tip. „Cultura Neamului Românesc“ în 1919.

Istoria lui Ștefan cel Mare povestită neamului românesc, Editura Artemis, București, 2004, 336+8 p. „Această ediție este o reproducere în facsimil a lucrării Istoria lui Ștefan-cel-Mare apărută în această formă la București, Minerva, Institut de arte grafice și editură, str. Regală no. 6 (Hotel Union) 1904“

Istoria lui Ștefan cel Mare, ediție îngrijită și tabel cronologic de Victor Iova, prefață de Manole Neagoe, Editura Minerva, București, 1978, Biblioteca pt toți 965; 296 p. (tiraj: 125.130)

Istoria românilor. Volumul I, partea întâi. Strămoșii înainte de romani. Text stabilit, note, comentarii, postfață și indice de Vasile Chirica, Virgil Mihăilescu-Bîrliba, Ion Ioniță. Introducere și notă asupra ediției de Gheorghe Buzatu și Victor Spinei, Editura Științifică și Enciclopedică,

București, 1988; 352 p. (Coordonatorii ediției: Gheorghe buzatu și Victor Spinei)

Istoria românilor. Volumul I, partea a II-a. Sigiliul Romei. Text stabilit, note, comentarii, notă asupra volumului, postfață, *addenda* și indice de Virgil Mihăilescu-Bîrliba, Vasile Chirica, Ion Ioniță. Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988; 308 p.

Istoria românilor. Volumul III. Ctitorii. Volum îngrijit de Victor Spinei. Text stabilit, note, comentarii și postfață de Victor Spinei. Addenda de Costică Asăvoaie, indice de Sorin Iftimi și Victor Spinei, Editura Enciclopedică, București, 1993; 424 p.

Istoria românilor, vol. IV. Cavalerii, București, 1937; 452 p.+72 ilustrații h. text

Istoria românilor, vol. V. Vitejii. Volum îngrijit de Constantin Rezachevici, Editura Enciclopedică, București, 1998; 476 p.+ ilustrații

Istoria românilor, vol. VI. Monarhii. volum îngrijit de Ștefan Andreescu, Editura Enciclopedică, București, 2000; 464 p.+ ilustrații

Istoria românilor din Ardeal și Ungaria, ediție îngrijită de Georgeta Penelea, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1989, 568 p.

Istoria românilor prin călători, ediție îngrijită, studiu introductiv și note de Adrian Angheliescu, Editura Eminescu, București, 1981, 704 p.

Isus dramă în cinci acte, București, Editura Semne, 2005, reproduce în facismil lucrarea Isus dramă în cinci acte, Editura „Ramuri“ Craiova (f.a.); 80 p.

Materiale pentru o istoriologie umană, fragmente inedite publicate de Liliana N. Iorga, cuvînt înainte de D.M. Pippidi, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968; 376 p. (și facsimile).

Neamul românesc în Ardeal și Țara Ungurească la 1906, 2 vol., ediție îngrijită și prefață de I. Oprișan, Editura Saeculum I.O., București, 2009; 448 p.+

Neamul românesc în Basarabia, București, Semne, 2006, 238 p. (casetă cu Neamul românesc în Basarabia). Această carte este o reproducere în facsimil a lucrării Neamul românesc în Basarabia de N. Iorga, București, Editura Librăriei Socecu & Co, 1905.

Neamul românesc în Bucovina, București, Semne, 2006, 256 p. (casetă cu Neamul românesc în Basarabia). Această carte este o reproducere în facsimil a lucrării Neamul românesc în Bucovina de N. Iorga, București, Editura Institutului de Arte Grafice „Minerva“, 1905. (pe coperta originală de la Minerva: *din Bucovina*).

Observații și probleme bănețene, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, 1937 (Academia Română. Studii și cercetări, XI); 120 p.+21 pl.+hartă

O luptă literară, 2 vol., ediție de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, studiu introductiv, note și comentarii de Valeriu Râpeanu, Editura Minerva, București, 1979; vol. I. 416 p.; vol. II. 496 p.

Opere economice, ediție îngrijită de Georgeta Penelea, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982; 848 p.

Orizonturile mele - O viață de om așa cum a fost, Editura N. Stroilă, București, 1934; I. Copilărie și tinereță, 322 p.; II. Luptă, 318 p.; III. Spre înseninare, 258 p.

Orizonturile mele - O viață de om așa cum a fost, ediție îngrijită, note, comentarii de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, studiu introductiv de Valeriu Râpeanu, Editura Minerva, București, 1984, 826 p.

O viață de om așa cum a fost, 3 vol., Chișinău, Universitas, 1991; I. Copilărie și tinereță, 324 p.; precizare p. 4: „Textul lucrării este reprodus intact (prin metoda original-machet) după prima ediție, unica completă și neciopârțită – Nicolae Iorga. O viață de om așa cum a fost. (Orizonturile mele). București, editura N. Stroilă, 1934.“ (totuși prima pagină nu reproduce exact originalul). vol.

II. Luptă, 316 p.; vol. III. Spre înseninare, 256 p.

Pagini alese, 2 vol., antologie și studiu introductiv de M. Berza, Editura pentru literatură, București, 1965; 306 p. și il.+464 p. și il.

Pagini alese din însemnările de călătorie prin Ardeal și Banat, 2 vol., ediție îngrijită de Lucian Cursaru, Editura Minerva, București, 1977, col. Biblioteca pentru toți 915-916, 260 p.+296 p.

Pagini de tinerețe, ediție alcătuită, prefață și bibliografie de Barbu Theodorescu, 2 vol., Editura pentru literatură, 1968, 332 p.+556 p.; cu autograf B. Theodorescu către N. Alexe: „Domnului N. Alexe, cu părerea de bine că a mai apărut o carte spre a-i oferi și aceste pagini spre a-i mulțumi din nou pentru sprijinul ce mi-l acordă, modestă amintire, BT, 31.X.1968“

Partea românilor din Ardeal și Ungaria în cultura românească. Influențe și conflicte, Vălenii de Munte, Tipografia „Neamul românesc“, 191; 36 p.

Portretele doamnelor române publicate de N. Iorga, președintele Comisiunii [Monumentelor Istorice]. Portraits des princesses roumaines publiés par N. Iorga, président de la Commission, Bucarest, 1937, XXVI+VIII p.+85 ilustrații pe o față.

Scrieri istorice, ediție îngrijită și tabel cronologic de Barbu Theodorescu, studiu introductiv de Aurelian Sacerdoțeanu, Editura Albatros, (1971), col. Lyceum, vol. I. 416 p., vol. II. 296 p. (ultimele 4 p. prezintă Catalogul colecției Lyceum, 1967-1970, vol. Iorga fiind nr. 99-100).

Sfaturi pe întuneric. Conferințe la Radio, antologie, ediție îngrijită, note și comentarii de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, studiu introductiv: Valeriu Râpeanu, Editura Militară, București, 1977, 208 p.

Sfaturi pe întuneric. Conferințe la Radio 1931-1940, ediție critică, note, comentarii, bibliografie de Valeriu Râpeanu și Sanda Râpeanu, studiu introductiv de Valeriu Râpeanu, Societatea Română de Radiodifuziune, Editura

„Casa Radio“, București, 2001, 768 p.; colecția Biblioteca Radio, seria Magister.

Ultimele, ediție și comentariu introductiv de Stelian Neagoie, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1978; 228 p.

Vederi din Grecia de azi și cinci conferințe despre viața grecească actuală, publicate de Casa Școalelor, București, 1931; 176 p.

Ediții, prefete etc.

România în chipuri și vederi. La Roumanie en images. Showing Roumania. Cultura Națională, București, 1926; 224+4 p.

E. Beau de Loménie, **Naissance de la nation roumaine.** De Byzance à Etienne-le-Grand de Moldavie. Avec une préface de N. Iorga, Membre de l'Académie Roumaine, Professeur à l'Université de Bucarest, Bucarest, 1937.

Reviste

Banatica, IV, 1977

Cuget clar (Noul „Sămănător“), anul V, nr. 1/ 14
iulie 1940

Cuget clar (Noul „Sămănător“), anul V, nr. 3/ 28
iulie 1940

Cuget clar (Noul „Sămănător“), anul V, nr. 5/ 11
august 1940

Cuget clar (Noul „Sămănător“), anul V, nr. 8/ 1
septembrie 1940

Cuget clar (Noul „Sămănător“), anul V, nr. 12/ 29
septembrie 1940

Cuget clar (Noul „Sămănător“), anul V, nr. 13/ 6
octombrie 1940

Manuscriptum

Orizont, anul XVII, nr. 3/martie 1966

Revista noastră, Reșița, anul 6, decembrie 1996

Sămănătorul, anul VI, nr. 11/ 11 martie 1907

1971

Studii de limbă, literatură și folclor, II, Reșița,
Tribuna, anul IX, nr. 47/25 noiembrie [1965]

Cărți despre Nicolae Iorga

Amintiri despre Iorga, antologie și prefață de Ion Popescu-Sireteanu, Editura Junimea, Iași, 1980; 196 p.

Georgescu, Titu, **Nicolae Iorga împotriva hitlerismului**, Editura Științifică, București, 1966; 150 p.

În amintirea lui Nicolae Iorga. Ședința de redeschidere a Institutului [de istorie universală], din 6 decembrie 1941, București, 1942, 36 p.+foto

Median, Gheorghe, **Nicolae Iorga și Botoșanii. Legături epistolare**, Editura Agata, Botoșani, 2006, 146 p.

Nicolae Iorga omul și opera, Editura Junimea, 1971, 224 p.

N. Iorga, antologie, prefață, tabel cronologic și bibliografie de Florin Mihăilescu, Editura Eminescu, București, 1979, col. „Biblioteca critică”; 400 p.

[Soricu, I.U.], **Nicolae Iorga**. Închinare la sărbătorirea împlinirii vârstei sale de șaizeci de ani, Tipografia arhidiecezană Sibiu, 24 p.

Stoian, Mihai, **Moartea unui savant: N. Iorga**, Editura Eminescu, București [1975], 248 p.

Șeicaru, Pamfil, **Nicolae Iorga**, Editura Clio, București, 1991, 144 p.

Theodorescu, Barbu, **Nicolae Iorga**, Editura Tineretului, 1969, col. Oameni de seamă, 384 p.+facsimile

Theodorescu, Barbu, **Nicolae Iorga 1871-1940. Biobibliografie**, Editura Științifică și Enciclopedică, Editura Militară, București, 1976; 576 p.+il.

Turlea, Nicolae, **Nicolae Iorga în viața politică a României**, Editura Enciclopedică, București, 1991; 404 p.

Alte lucrări

Enciclopedia istoriografiei românești, coordonator științific: prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu, membru corespondent al Academiei R.S. România, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978.

Jurma, Gheorghe, **Descoperirea Banatului**, Editura Timpul, Reșița, 1994.

Jurma, Gheorghe, **Literatură și istorie**, Editura Tim, Reșița, 2008.

Jurma, Gheorghe, **Presa și viața literară în Caraș-Severin**, Reșița, 1978.

Librăria Pavel Suru. Catalogul editurii, București, [1935]

Zub, Al., **Istorie și istorici în România interbelică**, Editura „Junimea”, 1989.

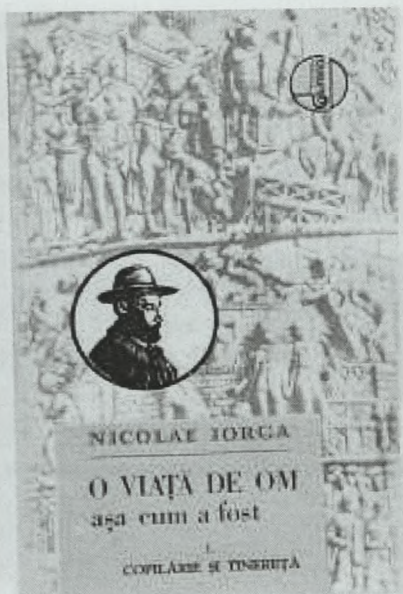
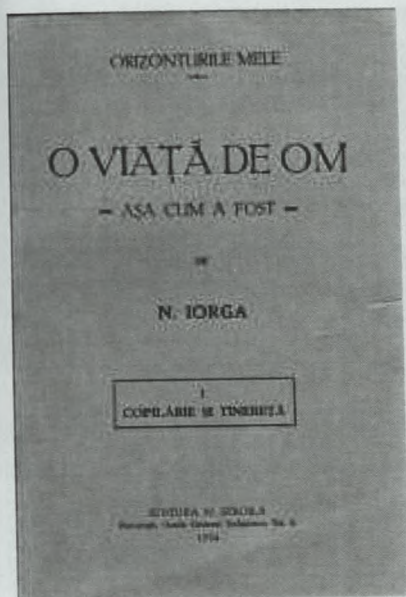
Numismatică, filatelie

Medalie aniversară, Botoșani, 1990

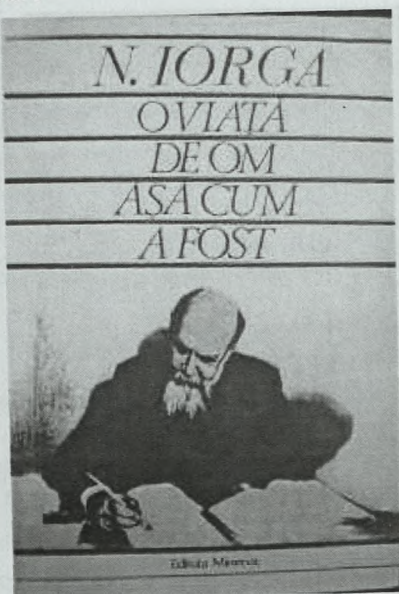
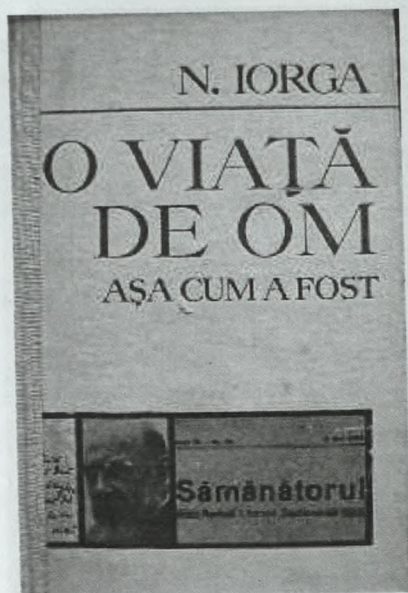
Medalie aniversară, Vălenii de Munte, 1996

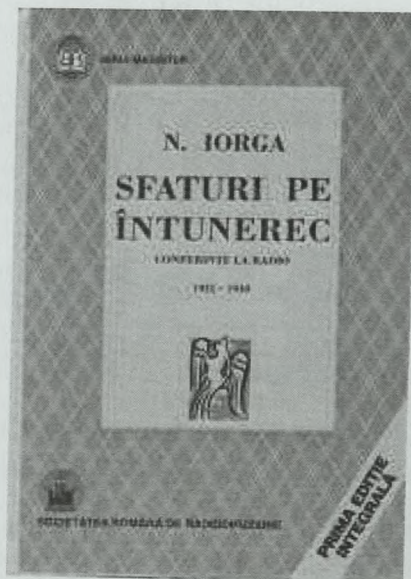
Plicuri, timbre, cărți postale cu portretul N. Iorga

Fotografii, reproduceri

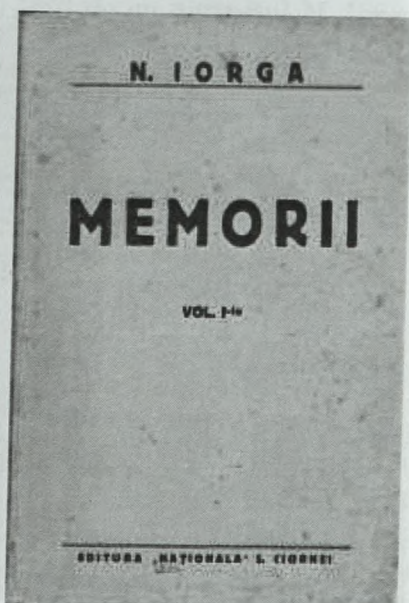
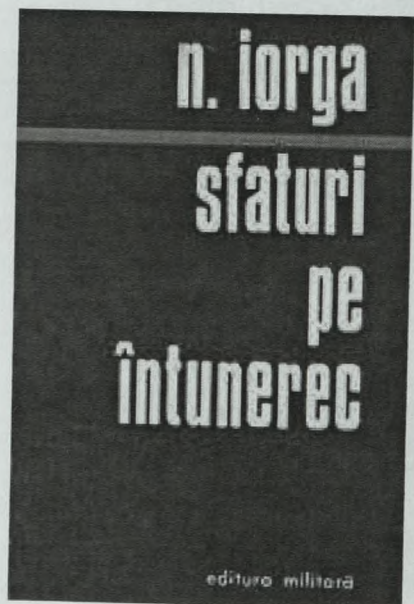

O viață de om așa cum a fost - prima ediție (stînga) și alte reeditări

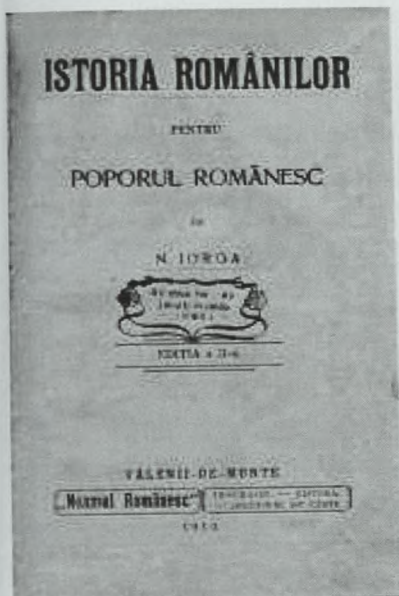

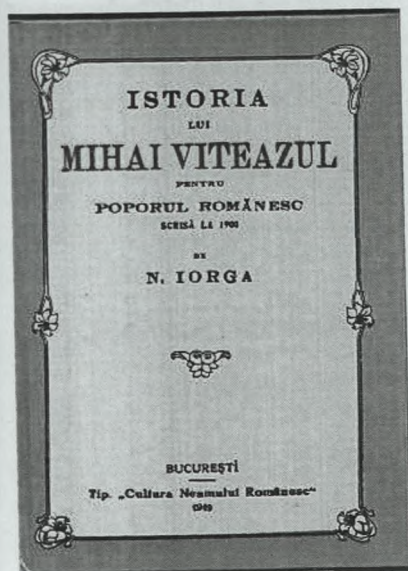
Sfaturi pe întuneric - diferite ediții; primul volum de Memorii

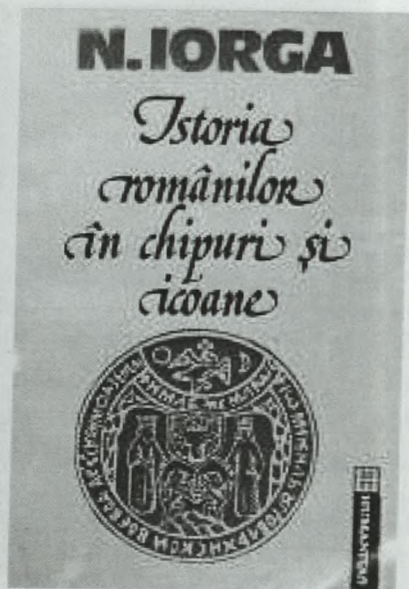
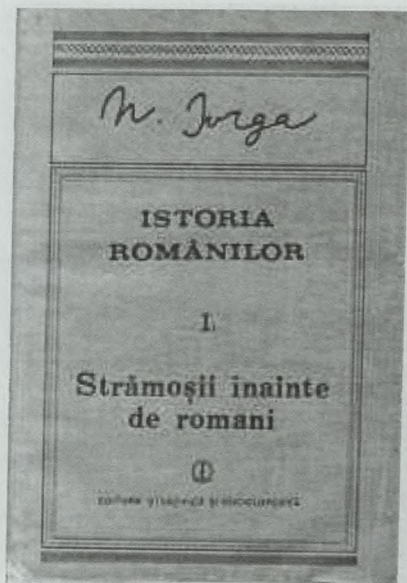

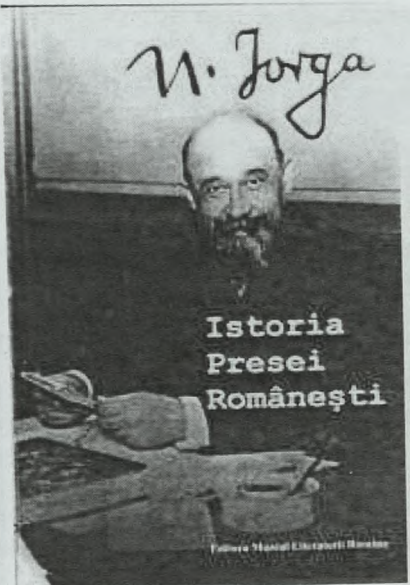
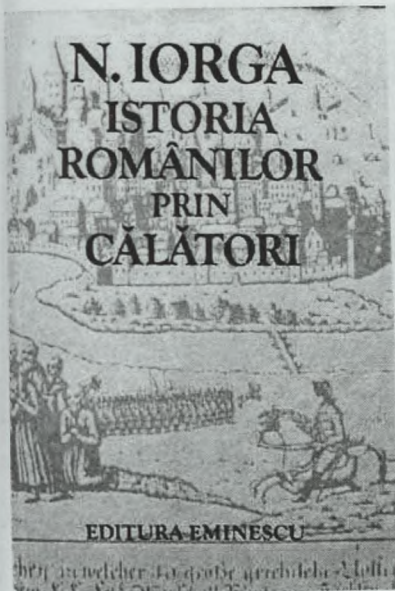
Istoria românilor pentru poporul românesc (ed. II, 1911) și alte istorii

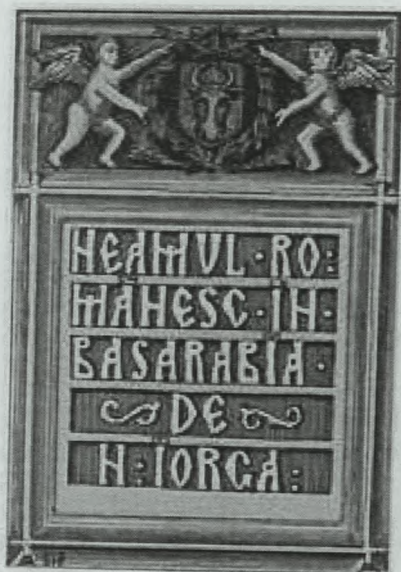
Istoria românilor

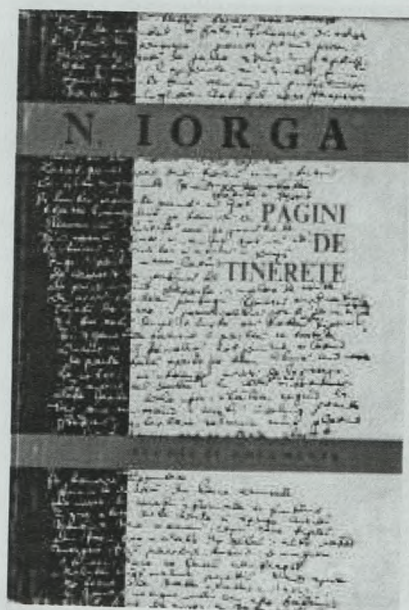
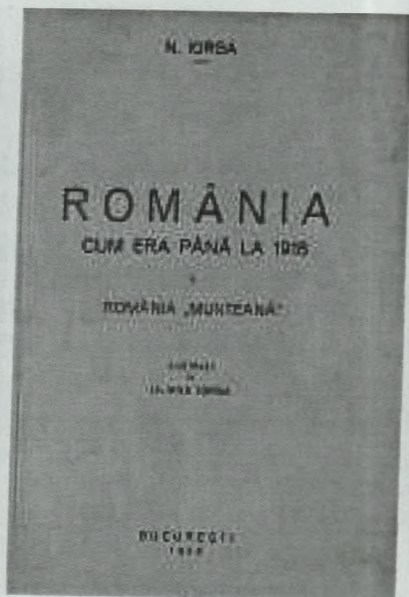

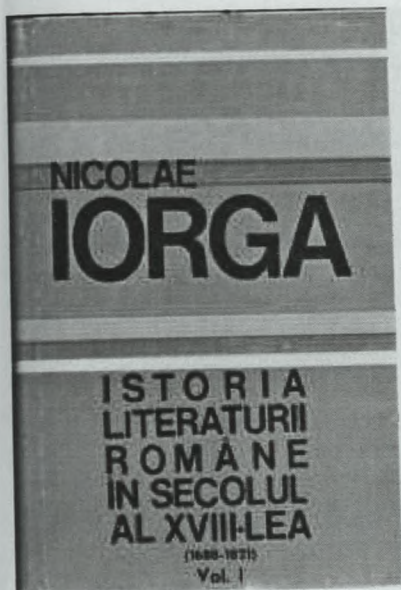
Diferite istorii

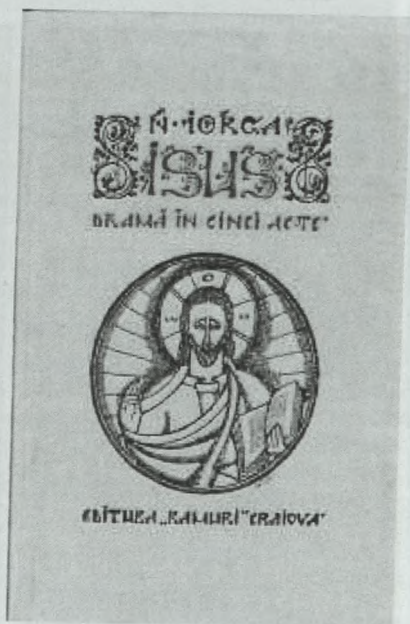
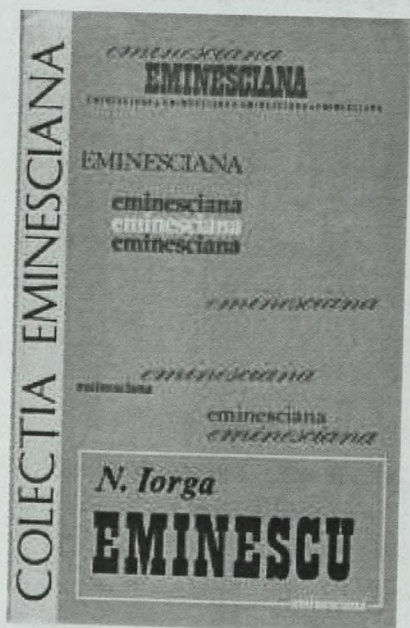
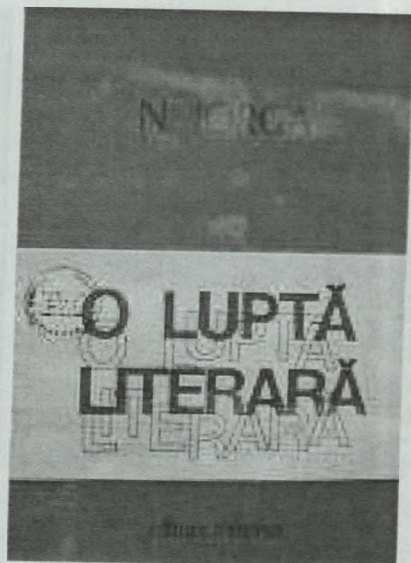
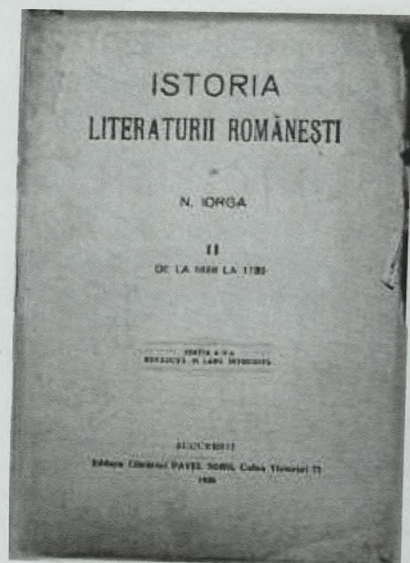
1922 - Editura "Știință", București

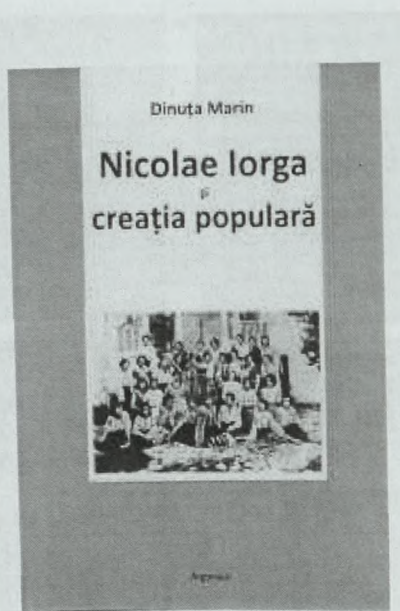
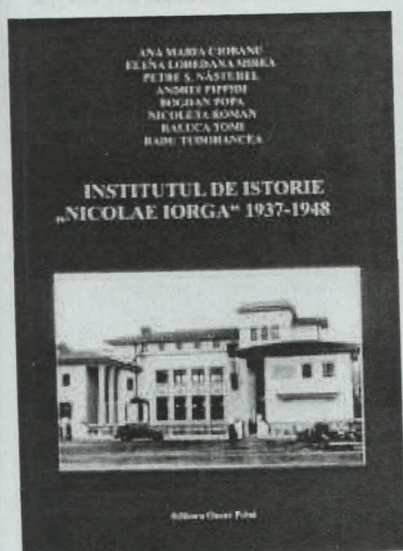
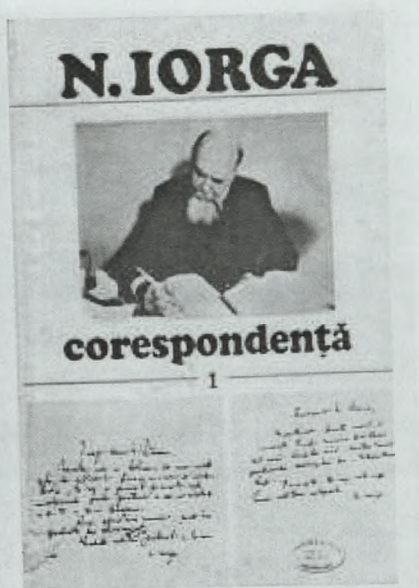
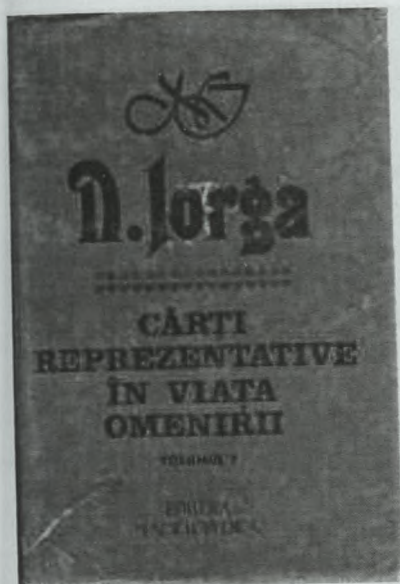

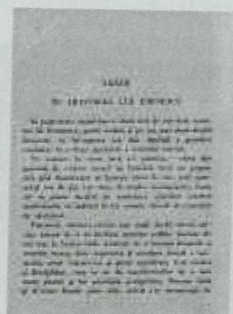
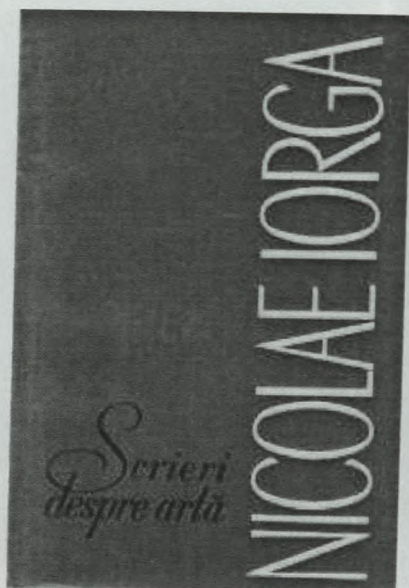

Istoria literaturii în diferite segmente temporale

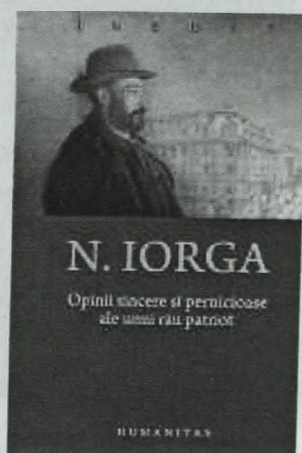

Alte selecții N. Iorga

NICOLAE
IORGA

biobibliografie,

B.THEODORESCU

În ziua în care părăsesc lumea
Omul de-așa se simte că și-a atârnat
război și război în viață
Omul se simte că și-a atârnat
război și război în viață
Omul se simte că și-a atârnat
război și război în viață
Omul se simte că și-a atârnat
război și război în viață
Omul se simte că și-a atârnat
război și război în viață

N. Iorga

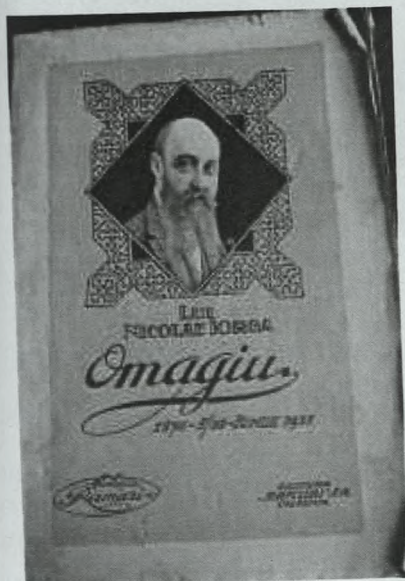

Cartea de aur

BABEL THEODORESCU

NICOLAE IORGA

Biografii, bibliografii, interpretări

BIBLIOTECA CRITICĂ

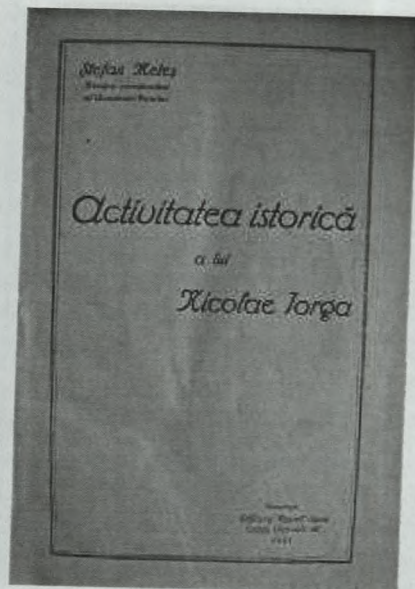
n. iorga

INTERPRETAT DE:

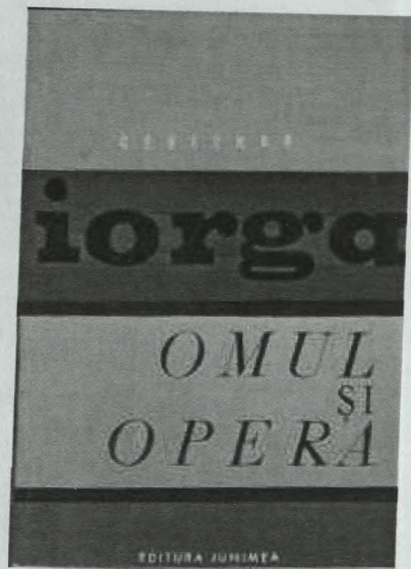
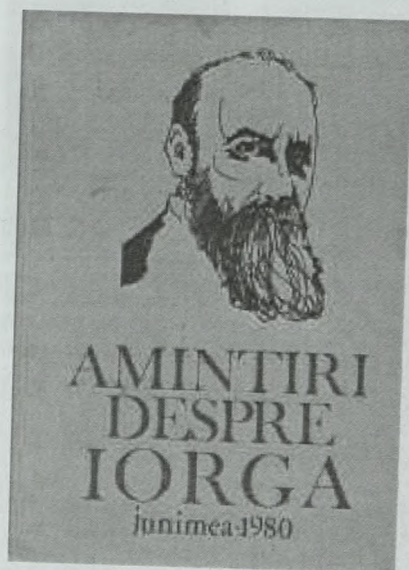
Dr. ION IANCU, profesor de istorie și literatură la Universitatea din București, este autorul a numeroase lucrări științifice și literare. Este membru al Academiei Române și al Societății de Științe Literare și Artistice din România. A colaborat la numeroase reviste și reviste de cultură și literatură. Este autorul a numeroase cărți de istorie și literatură, precum și al unor studii de cercetare științifică și literară.

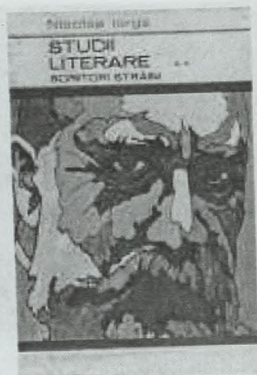
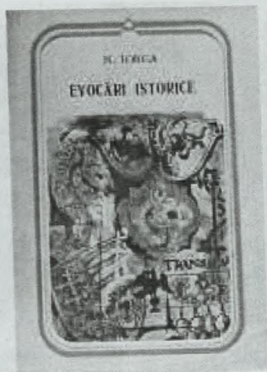
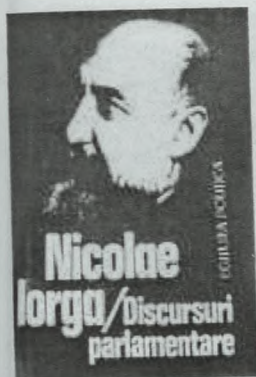
Introducere, prefață, tabel
conținut și bibliografie de
FLORENTIN MĂRILESCU

editura UNIVERSITĂȚII

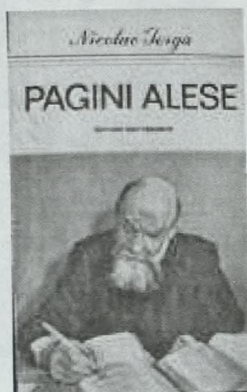
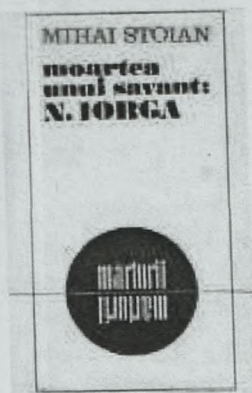
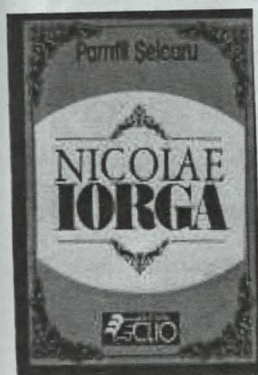

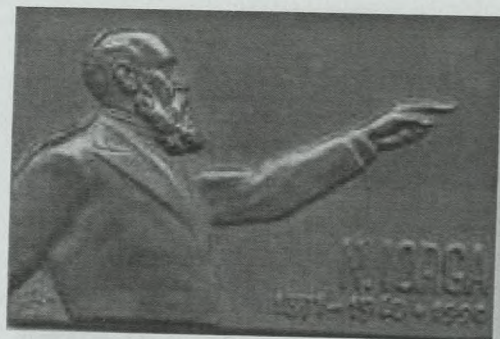
Scrieri despre N. Iorga

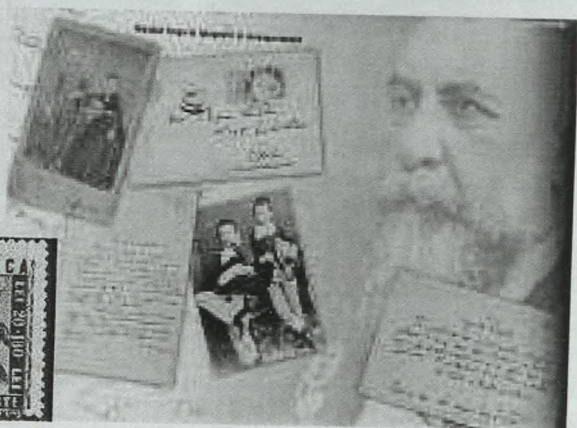
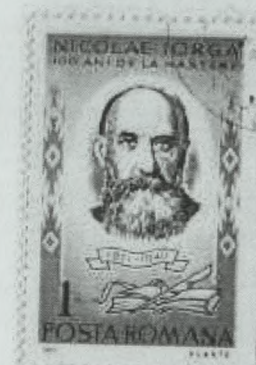

Scrieri de și despre Nicolae Iorga

Medalii, cărți poștale, timbre

Această lucrare s-a realizat la Editura TIM Reșița,
în luna decembrie 2010,
în 100 de exemplare,
cu prilejul expoziției omagiale Nicolae Iorga,
organizată de
Muzeul Banatului Montan Reșița
(director: Dumitru Țeicu)

7,63 / €

Nicolae Iorga a avut multiple legături cu Banatul, începînd cu călătoriile la fața locului din 1905 pînă în 1939. Ultima sa carte, apărută în anul morții (1940) a fost **Observații și probleme bănățene**. Acolo, dar și în multe alte lucrări, Nicolae Iorga face profunde analize asupra istoriei Banatului. Pe de altă parte, această regiune și-a manifestat în variate moduri prețuirea față de marele savant. Volumul de față consemnează cîteva din aspectele acestor relații, dorindu-se și un modest omagiu la împlinirea a șapte decenii de la dispariția istoricului.

EDITURA TIM REȘIȚA

ISBN 978-973-696-190-8